

SRPSKO UDRUŽENJE ZA MEĐUNARODNO PRAVO

Serbian International Law Association

**SRPSKI GODIŠNJAK
ZA MEĐUNARODNO PRAVO**
The Serbian Yearbook of International Law (SYIL)

(Peto izdanje/Fifth annual edition)

Duško Dimitrijević (ur.)

Beograd, 2025.

Izdavač

Srpsko udruženje za međunarodno pravo
(Serbian International Law Association)
Bulevar Kralja Aleksandra br. 67, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Milenko Kreća

Glavni i odgovorni urednik

dr Duško Dimitrijević

Zamenici glavnog i odgovornog urednika

Prof. dr Aleksandar Gajić
dr Marko Novaković

Uređivački odbor

1. Professor Don Wallace, Jr, International Law Institute, Washington, USA
2. Professor Sienho YEE, China Foreign Affairs University, Beijing, China
3. Professor Alexander N. Vylegzhanin, MGIMO-University, Moscow, Russia
4. Professor Artur G. Bezverhov, Faculty of Law, Samara University, Russia
5. Professor Hans Köchler, University of Innsbruck, Austria
6. Professor Thomas Giegerich, Saarland University, Germany
7. Professor Carsten Stahn, University of Leiden, Netherlands
8. Professor Ewa Sałkiewicz-Munnerlyn, Calisia University, Kalisz, Poland
9. Professor Charalambos Pamboukis, Hellenic Institute of International and Foreign Law, Athens, Greece
10. Professor Tibor Várady, Academician, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, Serbia
11. Professor Vlado Kambovski, Academician, Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje, Macedonia

12. Professor Cheng Weidong, Institute of European Studies, Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, China
13. Professor Dmitry Galushko, Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow, Russia
14. Professor Jean-Sylvestre Bergé, Jean Moulin University Lyon, France
15. Professor Aneta Spaić, Faculty of Law, University of Monte Negro, Podgorica, Montenegro
16. Associate Professor Giuseppe Puma, LUMSA University Maria SS. Assumption of Rome, Palermo, Italy
17. Associate Professor Dragan Bolanča, Faculty of Law, Split, Croatia
18. Associate Professor Ezio Benedetti, University of Trieste, Italy
19. Associate Professor Boško Tripković, Birmingham Law School, University of Birmingham, United Kingdom
20. Associate Professor Lucia Mokra, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University, Bratislava, Slovakia
21. Associate Professor Anita Rodina, Faculty of Law, University of Latvia, Riga, Latvia
22. Assistant Professor Bérénice Schramm, Bahçeşehir University, Istanbul, Turkey

Kompjuterska obrada

Snežana Vojković

Štampa

Pharmalab laboratorija
Poručnika Spasića i Mašare 22,
11030, Beograd

Tiraž: 30

ISBN-978-86-903836-4-1

Odricanje od odgovornosti: *Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Glavnog i odgovornog urednika i članova Uređivačkog odbora Godišnjaka.*

Disclaimer: *The views expressed in the published papers do not reflect the views of the Editor-in-Chief and the members of the Editorial Board of the Yearbook.*

SADRŽAJ

(Content)

Predgovor	9
(Foreword)	11

OSAMDESET GODINA UJEDINJENIH NACIJA

(Eighty years of the United Nations)

Ivana KRSTIĆ

Osam decenija Ujedinjenih Nacija: Između univerzalnih ideala i političke realnosti	13
---	----

Oktaheroe RAMSI

Hendra MANURUNG

Mitro PRIHANTORO

Yermia HENDARWOTO

At the Crossroads of History: The 80th Anniversary of the United Nations and the Unfinished Struggle of the Global South for Peace and Stability	35
---	----

Duško DIMITRIJEVIĆ

Osamdeset godina Ujedinjenih nacija i Pokret nesvrstanih	49
--	----

JIANG He

Transnational Priorities of the UN Purposes for its Institutional Reform	97
---	----

Bratislav ĐORĐEVIĆ

Fifty Years of the Special Committee on the Charter of the United Nations and on the Strengthening of the Role of the Organization	135
---	-----

Antonia JUTRONIĆ PANTIĆ	
L'avenir de la Quatrieme Commission de l'Assemblee Generale de l'ONU: Penser le monde d'apres-demain	174
Tatiana CARDOSO SQUEFF	
Laila Roxina MOLITERNO ABI CHEBLE	
Clara MOURA HORN	
Laura BRANDÃO PASINATO	
The Role of UN Treaty Bodies in the Effective International Protection of Human Rights: Brazilian Case Studies	196
Tijana ŠURLAN	
80 godina ljudskih prava u sistemu Ujedinjenih nacija	236
Nevena VUČKOVIĆ ŠAHOVIĆ	
United Nations' 80 Years on the Rights of the Child: Protection, Rights and Set-Backs	262
Don WALLACE	
60 Years of UNCITRAL	286
Nebojša RAIČEVIĆ	
Postupci za formalnu izmenu Povelje UN	295
Jelica GORDANIĆ	
Između želja i mogućnosti: Pakt za budućnost kao test opstanka Ujedinjenih nacija	320
MEĐUNARODNOPRAVNE POLEMIKE	
(International Legal Controversies)	
Milenko KREĆA	
The nature of the Badinter Arbitration Commission(s) – a legal anatomy	345
Boris KRIVOKAPIĆ	
United Nations vs. International Law	376

Dmitriy V. GALUSHKO	
Sovereignty Reforged: The Westphalian State and the Challenge of Technological Sovereignty in the 21st Century	445
Bojan MILISAVLJEVIĆ	
Novi trendovi u diplomatskom pravu i potreba usvajanja pravila od strane Komisije za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija	459
Rodoljub ETINSKI	
Doctrine on International Law of Co-Progressiveness by Professor Yee	472
Ewa SAŁKIEWICZ-MUNNERLYN	
Lemkin's Role in the Preparation of the Genocide Convention and its Influence on International Law	492
Nina MIHOLJČIĆ IVKOVIĆ	
The United Nations in Gaza Balancing Humanitarian Aid and Geopolitical Pressures amid Internal Reform	503
Sergej ULJANOV	
Policijska uloga Ujedinjenih nacija	517
Nemanja BEZAREVIĆ	
Giulio MARANO	
The United Nations and International Space Law: Legitimacy, Adaptability and Future of Space Governance	542

OSAMDESET GODINA UJEDINJENIH NACIJA I POKRET NESVRSTANIH

Duško DIMITRIJEVIĆ*

APSTRAKT

Iz osamdesetogodišnjeg istorijskog iskustva, može se zaključiti da su Ujedinjene nacije prošle dugačak put razvoja. Od osnivanja 1945. godine, ova univerzalna međunarodna organizacija nije se značajnije menjala, iako se broj njenih članica skoro učestvostručio. Svetski poredak se međutim, drastično menjao doživljavajući više uspona i padova. Zbog toga su Ujedinjene nacije svoju polimorfnu strukturu moći morale prilagođavati zahtevima vremena. Na tom putu, one su podsticajno uticale na nastanak i razvoj Pokreta nesvrstanih. Za nesvrstane zemlje Ujedinjene nacije su predstavljale jedinstven i univerzalni politički forum u kojem su mogle razvijati svoje aktivnosti i ostvarivati svoje interese. Svetska organizacija omogućila je nesvrstanim prilikom za afirmaciju njihove politike koja je bila antiteza blokovskoj politici sile. Izražavanje solidarnosti nesvrstanih zemalja sa interesima zemalja Trećeg sveta, koje su imale slična istorijska iskustva sa kolonijalizmom i ekonomskom i društvenom zaostalosti, dovelo je do spajanja različitih političkih identiteta. U tom smislu, Ujedinjene nacije su odigrale katalizatorsku ulogu, jer su omogućile približavanje država koje su u procesu dekolonizacije stekle nezavisnost i slobodu od jarma bivših kolonijalnih sila. Delujući pod okriljem svetske organizacije, nesvrstane zemlje aktivno su se uključile u rešavanje najvažnijih globalnih problema. Na taj način, Ujedinjene nacije su postale njihovo značajno uporište, nezamenljiv sistem za ostvarivanje njihovih ciljeva i principa i važan instrument za opravdavanje njihove realne snage u međunarodnim odnosima. Ovo sve ne bi trebalo da čudi, jer su osnovni ciljevi i principi nesvrstanosti bili u skladu sa ciljevima i principima sadržanim u Povelji Ujedinjenih nacija. Kao fundamentalna pravna osnova za međunarodne odnose od kraja Drugog svetskog rata do danas, Povelja Ujedinjenih nacija omogućila je postepeno sprovođenje specifičnih ciljeva i principa Pokreta nesvrstanih. Sposobnost nesvrstanih da kroz sistem Ujedinjenih nacija upoznaju svet sa svojom politikom aktivne miroljubive koegzistencije, ukazivala je na demokratsku osnovu svetske organizacije. Članstvo u

* Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: dimitrijevic@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3375-7280>. Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta: „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2025”, kojeg finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2025 (evidencioni broj: 200041).

Ujedinjenim nacijama imalo je pozitivno dejstvo i na koheziju nesvrstanih zemalja, razvijajući svest o solidarnosti i jedinstvu u rešavanju značajnih međunarodnih problema. Aktivno učešće nesvrstanih u Ujedinjenim nacijama, raslo je uporedo sa povećanjem članstva svetske organizacije. Sa impresivnom i brojčano nadmoćnom glasačkom snagom, Pokret nesvrstanih praktično je uticao na tokove razvoja savremenih međunarodnih odnosa. Sledstveno je od značaja bio i njegov doprinos reformi Ujedinjenih nacija, naročito njegova tri glavna organa – Saveta bezbednosti, Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta. Iz studije koja sledi, pokazaće se da je ovaj doprinos u izvesnoj meri uticao na reorganizaciju i jačanje samog sistema Ujedinjenih nacija.

Ključne reči: Pokret nesvrstanih, reforma Ujedinjenih nacija, glavni organi, tendencije

UVOD

Onima koji se dugo bave međunarodnim pravom i međunarodnim odnosima dobro je poznato da je odmah nakon Drugog svetskog rata usledila dekolonizacija i emancipacija kolonija i zavisnih teritorija bivših imperijalističkih sila. Nove nezavisne države koje su se našle u okviru svetskog poretka u čijem stvaranju nisu učestvovala, a koji je koncipiran na osnovu „međunarodnog prava civilizovanih naroda“, morao je biti zamenjen mnogo pravednijim međunarodnim poretkom koji bi obezbedio suverenu jednakost i slobodan razvoj po sopstvenom izboru, bez zadržavanja bilo kakvog oblika zavisnosti od drugih država ili međunarodnih centara vojne, političke i ekonomske moći.¹ Izgradnja novog svetskog poretka odvijala je se u okviru organizacije Ujedinjenih nacija, koja je preuzela ulogu vodećeg političkog aktera u razvoju savremenih međunarodnih odnosa. U okviru Ujedinjenih nacija, Pokret nesvrstanih postao je ključni faktor u naporima nerazvijenog dela međunarodne zajednice da izgradi pravedniji svetski poredak. Nastao kao antiteza politike sile i blokovske podele sveta, Pokret nesvrstanih predstavlja specifičnu kombinaciju političke doktrine, spoljopolitičke orijentacije i principijelnog „manje-više” jedinstvenog delovanja u istoriji savremenih međunarodnih odnosa.² Od svojih ranih početaka, Pokret nesvrstanih aktivno je učestvovao u rešavanju glavnih pitanja ljudskog napretka, što je do danas ostalo povezano sa rešavanjem globalnih problema u ekonomskoj, političkoj, socijalnoj i humanitarnoj sferi.³ Za Pokret nesvrstanih, Ujedinjene nacije su

¹ J.C. Jansen, J. Osterhammel, *Decolonization: A Short History*, University Press, Princeton, 2017.

² Jovan Čavoški, *Non-Alligned Movement Summits: A History*, Bloomsburuy Academic, Longon/New York/Oxford/New Delhi/Sydney, 2022, pp. 14, etc.

³ Posle Ujedinjenih nacija, Pokret nesvrstanosti predstavlja najširi organizovani politički forum država u svetu. Pokret se sastoji od 121 države članice (uključujući državu Palestinu), 18 država i 10 organizacija posmatrača. Videti: “Non-Aligned Movement”, NAM Centre for Human Rights and Cultural Diversity, Internet: <https://namchred.ir/portal/viewpage/16254>

predstavljale njihovo važno uporište, nezamenljiv sistem za ostvarivanje njihovih ciljeva i principa i značajan instrument za opravdanje njihove realne snage u međunarodnim odnosima. Ovo ne bi trebalo da čudi, jer su osnovni ciljevi i principi nesvrstanosti bili u skladu sa ciljevima i principima sadržanim u Povelji Ujedinjenih nacija. Sposobnost Pokreta nesvrstanih da promoviše svoje specifične ciljeve i principe kroz sistem Ujedinjenih nacija, ukazuje je na demokratsku osnovu svetske organizacije u kojoj zemlje Trećeg sveta igraju značajnu ulogu. Principi Pokreta nesvrstanih, iz kojih su kasnije proistekli principi i ciljevi Novog međunarodnog ekonomskog poretka (NIEO) uobličeni sredinom osamdesetih godina 20. veka pod okriljem Ujedinjenih nacija, prvobitno su formulisani u Deklaraciji o unapređenju svetskog mira i saradnje usvojenoj u završnom Kominikeu na Konferenciji azijsko-afričkih zemalja 1955. godine.⁴ Ovi principi vremenom su postali glavna ideološka platforma za članstvo u Pokretu nesvrstanih. Isti uključuju princip poštovanja osnovnih ljudskih prava, ciljeve i principe Povelje Ujedinjenih nacija, koji *inter alia*, obuhvataju poštovanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti, priznanje jednakosti svih rasa i svih naroda, velikih i malih, uzdržavanje od intervencije ili mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, poštovanje prava na individualnu ili kolektivnu samoodbranu (što podrazumeva i odricanje od korišćenja aranžmana kolektivne odbrane u interesu bilo koje od velikih sila), uzdržavanje od agresije i pretnje agresijom ili upotrebe sile protiv bilo koje zemlje, rešavanje svih međunarodnih sporova mirnim sredstvima u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, potom još i unapređenje međusobnih interesa i saradnje uz poštovanje pravde i međunarodnih obaveza.⁵ Navedena ideološka platforma trebalo je da posluži za radikalnu demokratizaciju međunarodnih odnosa uz očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti. Međutim, u uslovima oštre blokovske podeljenosti sveta između Istoka i Zapada (komunističkog i kapitalističkog bloka zemalja okupljenih oko NATO pakta i Varšavskog ugovora), bilo je jasno da je velike sile neće podržati. U takvim uslovima, prihvatanje i kasnija razrada navedenih principa u političkoj doktrini i praksi Pokreta nesvrstanih demonstrirala je činjenicu, da Pokret neće ostati pasivni faktor u međunarodnoj politici, već da će imati samostalnu ulogu zasnovanu na afirmaciji principa koji predstavljaju njegovu „kvintescenciju“ u okviru sistema Ujedinjenih nacija. Na takvoj ideološkoj osnovi, Pokret nesvrstanih bio duboko posvećen unapređenju mirne

⁴ Dragan Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2019, str. 31; Bojana Tadić, *Nesvrstanost u teoriji i praksi međunarodnih odnosa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1976, str. 142; Leo Mates, *Nesvrstanost, teorija i savremena praksa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1970, str. 249–250.

⁵ Duško Dimitrijević, “The Struggle for a New International Economic Order”, *Revista Política Internacional*, 2023, Vol. 5, No. 3, pp. 6–21

koegzistencije svih naroda sveta, kao i otklanjanju ekonomskih razlika koje su objektivno postojale između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju.⁶

U pokušaju da smiri blokovske sukobe i okonča proces dekolonizacije, u okviru Ujedinjenih nacija Pokret nesvrstanih zalagao se za priznavanje nacionalnooslobodilačkih i antikolonijalnih pokreta. Glavni ciljevi nesvrstanih bili su usmereni na podršku ostvarivanju samoopredeljenja naroda, postizanje njihove nacionalne nezavisnosti, a zatim i na izgradnju država kroz zaštitu nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Unoseći novu energiju u rad svetske organizacije, kao i u progresivnu izgradnju i kodifikaciju pravnih pravila novog posleratnog međunarodnog poretka, Pokret nesvrstanih postao je glavni čuvar nezavisnosti od svih oblika kolonijalizma, neokolonijalizma, imperijalizma, hegemonije, i protiv svih manifestacija agresije, dominacije, rasizma i torture u međunarodnim odnosima.

Rukovodeći se principima i ciljevima Povelje UN, Pokret nesvrstanih izgradio je jedinstvenu institucionalnu platformu, koja je bila potrebna za ostvarivanje njegovih sopstvenih ciljeva i principa.⁷ U tom smislu, Ujedinjene nacije su za Pokret nesvrstanih bile glavni oslonac i instrument putem kojeg je mogao da ispuni svoju ulogu u stvaranju i transformaciji međunarodnog poretka. Delujući kroz sistem Ujedinjenih nacija, Pokret nesvrstanih je u datim okolnostima Hladnog rata (ali i u posthladnoratovskom periodu), mnogo naučio o realizaciji jedinstvenih ciljeva koji se tiču očuvanja svetskog mira i bezbednosti i unapređenja prijateljskih odnosa i međunarodne saradnje. Članstvo u Ujedinjenim nacijama sprečilo je izolaciju nesvrstanih zemalja i razvilo je njihovu koheziju na osnovu sopstvene političke orijentacije, koja je proistekla iz ideje koegzistencije formalno ravnopravnih naroda i suverenih država.⁸ Ostvarivanje principa i poštovanje

⁶ Mohammed Bedjaoui, „Non-alignement et Droit international”, *Recueil des Cours*, 1976/III, Vol. 151, La Haye, 1978, pp. 337, etc.

⁷ Šest godina nakon Bandunške konferencije, Prvi samit Pokreta nesvrstanih održan je u Beogradu od 1. do 6. septembra 1961. godine. Na ovom samitu intenzivirana je saradnja nesvrstanih zemalja, koja je od sedamdesetih godina prošlog veka do danas postepeno poprimala odgovarajuće institucionalne obrise međunarodnih organizacija. Valja međutim priznati da Pokret nesvrstanih ne funkcioniše kao druge međunarodne organizacije i formalno nema strukturu tipičnu za međuvladine organizacije. Pokret nema formalni ustavni akt niti stalni sekretarijat. Poslednjih godina, Pokret je osnovao Koordinacioni biro na ministarskom nivou i na nivou stalnih predstavnika koji regulišu unutrašnje aktivnosti i aktivnosti u telima Ujedinjenih nacija. Biroom rukovodi stalni predstavnik predsedavajućeg pri Ujedinjenim nacijama. Odluke Pokreta donose se konsenzusom na samitima šefova država ili vlada, koji se obično sazivaju svake tri godine. Administracija organizacije ovih samita u nadležnosti je predsedavajuće države. Ministri spoljnih poslova država članica periodično se sastaju na konferencijama. Inače, njihovi redovni sastanci održavaju se na otvaranju svakog redovnog zasedanja Generalne skupštine UN. U okviru Pokreta postoje različite radne, stručne i tehničke grupe.

⁸ U tom smislu, Pokret nesvrstanih imao je jednu od suštinski važnih uloga u otklanjanju faktičke neravnopravnosti koja je proizilazila iz nejednake političke, vojne, ekonomske i

obaveza koje proizilaze iz Povelje Ujedinjenih nacija dovelo je do profilisanja posebne politike koja uključuje ideju aktivne miroljubive koegzistencije.⁹ Aktivna miroljubiva koegzistencija nosila je vizionarsku sliku pravednijeg međunarodnog poretka koji nesvrstane zemlje žele da stvore zajedno sa drugim zemljama, bez obzira na razlike u društveno-političkim i ekonomskim sistemima i pripadnosti određenoj civilizaciji ili kulturi.¹⁰

Uz učešće nesvrstanih država u regulisanju međunarodnih odnosa, politika aktivne miroljubive koegzistencije trebalo je da posluži kao politička alternativa u regulisanju svih najvažnijih pitanja međunarodne zajednice.¹¹ U tom smislu, evolucija Pokreta nesvrstanih tokom poslednjih više od šezdeset godina, ukazuje da je Pokret bio izložen povremenim krizama, ali i da je imao svoj „zlatni period“ uspona kada je njegova doktrina u domenu međunarodne politike pokazivala veliku progresivnu snagu u promociji nezavisnosti i borbi protiv imperijalizma i neokolonijalizma, odnosno protiv svake vrste agresije,

društvene moći država. Pod okriljem Ujedinjenih nacija, Pokret je predano radio na ostvarivanju principa suverene jednakosti čiji su različiti vidovi bili materijalizovani kroz pravne i političke akte svetske organizacije među kojima su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima od 10. decembra 1948. godine, Rezolucija Generalne skupštine 1514 (XV) iz 1960. godine o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima država Azije i Afrike, Rezolucija Generalne skupštine 2131 (XX) iz 1965. godine, kojom je usvojena Deklaracija o nedopustivosti mešanja u unutrašnje poslove država i zaštiti njihove nezavisnosti i suverenosti, Rezolucija Generalne skupštine 2625 (XXV) iz 1970. godine, kojom je usvojena Deklaracija o principima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u saglasnosti sa Poveljom UN (tzv. *Deklaracija sedam principa*), Rezolucija Generalne skupštine 3314 (XXIX) iz 1974. godine, o definiciji agresije, Rezolucija Generalne skupštine 3281 (XXIX) iz 1974. godine, kojom je usvojena Povelja o ekonomskim pravima i dužnostima država, Pakt o građanskim i političkim pravima i Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine, itd.

⁹ Milan Bartoš, „Povelja OUN i dužnost aktivne koegzistencije”, *Međunarodna politika*, 1955, str. 126–128; Leo Mates, *Koegzistencija*, Školska knjiga, Zagreb, 1974; Ranko Petković, *Teorijski pojmovi nesvrstanosti*. Rad, Beograd, 1974. Principi nesvrstanosti proizilaze iz Pet principa miroljubive koegzistencije – tzv. „Pančšile” (*Panchsheel principles*), koji su prvi put formulisani u Sporazumu o trgovini i saradnji između Tibetanske oblasti Kine i Indije iz 1954. godine, a koji potvrđuju principe teritorijalnog integriteta i suvereniteta, neagresije, nemešanja u unutrašnje poslove, jednakosti i uzajamne koristi i mirne koegzistencije. Polazeći od ove političke platforme koju je prvi put u javnosti izneo kineski premijer i ministar spoljni poslova Džou Enlaj, predsednici Tito i Nehru u zajedničkoj izjavi iz 1954. godine, formulisali su nesvrstanost kao, „aktivno ostvarivanje političkih i ekonomskih namera, miroljubivu ideološku koegzistenciju i vojno odvajanje, što može imati značajan uticaj na tok svetskih poslova”.

¹⁰ U skladu sa prihvaćenim stavovima o budućem međunarodnom poretku, Pokret nesvrstanih pozvao je na zaštitu kulturnih razlika i toleranciju verskih, sociokulturnih i istorijskih osobenosti koje definišu ljudska prava u određenom regionu. Na taj način, Pokret je crpio snagu koja proizilazi iz raznolikosti celokupnog globalnog društva.

¹¹ Božica Blagović, „Idejne osnove miroljubive aktivne koegzistencije”, u: *Nesvrstanost, osnovi jedne doktrine međunarodne politike*. Radnička štampa, Beograd, 1973, str. 34–42.

okupacije, rasizma, dominacije i torture. Stoga, bez obzira na krize u koje je Pokret nesvrstanih povremeno zapadao (tzv. *krize kontinuiteta i autoriteta*),¹² ali, i činjenice da je često ostajao limitiran uskim regionalnim ili kontinentalnim političkim okvirima (putem tzv. *trikontinentalne platforme*), njegova uloga u progresivnom razvoju principa aktivne miroljubive koegzistencije, u demokratizaciji međunarodnih odnosa, kao i u izgradnji novog i pravednijeg međunarodnog poretka, bila je i ostala glavna odrednica nesvrstanog delovanja počev od Prvog samita održanog u Beogradu 1961. godine, pa sve do danas.¹³

Kao „protejski pokret“, Pokret nesvrstanih razvijao je se unutar i van sistema Ujedinjenih nacija kao odgovor na stalni tok savremenog međunarodnog poretka.¹⁴ Međutim, tek u Ujedinjenim nacijama Pokret nesvrstanih je ostvario svoju pravu moć kroz važne političke i pravne odluke i kroz direktnu komunikaciju sa velikim silama i razvijenim zemljama. Broj njegovih članica u svetskoj organizaciji omogućio je aktivnije učešće njegovih predstavnika u telima i agencijama Ujedinjenih nacija, pa time i povećan uticaj Pokreta u svetskoj politici. Naravno, međusobno prožimanje Pokreta nesvrstanih i Ujedinjenih nacija izražavalo se u usklađivanju i komplementarnosti principa i ciljeva Povelje UN sa politikom Pokreta nesvrstanih i u doprinosu ove politike jačanju uloge i mesta Ujedinjenih nacija u međunarodnim odnosima.¹⁵ U tom smislu, Ujedinjene nacije

¹² Pokret je izgubio kredibilitet sedamdesetih godina prošlog veka budući da je došlo do unutrašnjih podela između zemalja koje su želele bližu saradnju sa Sovjetskim Savezom (Kuba) i zemalja koje su predvođene Titom, Naserom i Nehruom težile doslednom sprovođenju izvornih ideja nesvrstanosti.

¹³ Dragan Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju, op.cit*; Ljubodrag Dimić, “Towards the Belgrade conference, Yugoslavia and the beginnings of the Non-Aligned Movement”, in: Nada Pantelić, Dušan Jončić (eds), *The First Conference of Heads of State or Government of Non-Aligned Countries, Belgrade 1961*, Archives of Yugoslavia., The Ministry for Foreign Affairs of the Republic of Serbia, Belgrade, 2011. Prema stavu tadašnje Jugoslavije, politika aktivne miroljubive koegzistencije, uprkos snažnom ideološkom uticaju, uključivala je univerzalne premise koje se mogu svesti na sledeće: 1) Stav da male zemlje, posebno „neangažovane“, nisu kompetentne da učestvuju u svetskoj politici i doprinose rešavanju međunarodnih problema; 2) Stav da je sudbina sveta nedeljiva i da stoga postoje duboki zajednički interesi, obaveze i odgovornosti „velikih“ i „malih“ zemalja; 3) Uverenje da konzervativni režimi nemaju budućnost, da je njihovo vreme isteklo i da se u pozadini trke u naoružanju i Hladnog rata krije pokušaj da se silom spreči poraz kapitalizma i „učvrsti“ razvoj i širenje socijalizma (kako je Tito rekao, „da pobjeda doprinese napretku i transformaciji sveta“); 4) Saznanje da moramo realno gledati na regulisanje međunarodnih odnosa u doba nuklearnog oružja, istraživanja svemira, ubrzanog tehnološkog razvoja, naučnih dostignuća i neviđenih životnih mogućnosti; 5) Potreba da se koncentrišu svi mirni naponi kako bi „trajni mir“ prevladao nad katastrofom koju bi doneo ratni sukob velikih sila.

¹⁴ Radoslav Stojanović, “The Emergence of the Non-Aligned Movement: A View from Belgrade”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 1981, 13(3), pp. 443–450.

¹⁵ Miljan Komatina, “Policy and Movement of Non-Alignment and the United Nations”, *Review of International Affairs*, 1980, Vol.5, pp. 11, etc.

bile su i najefikasniji politički forum za saradnju putem kojeg je Pokret nesvrstanih mogao aktivno da deluje na ubrzanju procesa demokratizacije međunarodne zajednice.

Zbog nasleđenih odnosa u svetu oličenih u nepomirljivim težnjama razvijenih i nerazvijenih zemalja, neusklađenih interesa zemalja Globalnog Severa i Globalnog Juga, strateških ciljeva velikih i malih zemalja, ili uopšte, zbog nedovoljne zrelosti političkih i društvenih uslova, uticaj Pokreta nesvrstanih u Ujedinjenim nacijama vremenom je slabio. U tom smislu, i pozicija same svetske organizacije bila je poljuljana u post-hladnoratovskom periodu, budući da se organizacija našla na raskrsnici kada je morala da odluči, da li će slediti put demokratije i vladavine prava, ili će se zadovoljiti „relativizacijom“ međunarodnog pravnog poretka? Ovo tim pre, što je razvoj demokratije i vladavine prava preduslov za postizanje ljudskog napretka vezanog za rešavanje ključnih međunarodnih pitanja u ekonomskoj i društvenoj sferi kao što su održivi ekonomski razvoj i iskorenjivanje siromaštva i gladi, sprečavanje pandemija, prirodnih katastrofa, zagađenja životne sredine, klimatskih promena i migracija, zabrane širenja oružja za masovno uništenje, nuklearno razoružanje, borba protiv terorizma i međunarodnog kriminala i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁶ Kako se ovo pitanje odnosi na dosledno, posvećeno i uravnoteženo ispunjavanje ciljeva i principa Povelje Ujedinjenih nacija kao dela opšteg međunarodnog prava, smatra se da je za njegovo rešavanje neophodna kolektivna akcija svih relevantnih svetskih aktera. U tom smislu, Pokret nesvrstanih prepoznat je kao jedan od bitnih političkih činilaca u postizanju reformskih ciljeva Ujedinjenih nacija. Zajedno sa drugim svetskim akterima, kao što su grupa G8, grupa 77, AU, EU i drugi, Pokret nesvrstanih nastoji da intenzivira međusobnu saradnju na ovom planu i da ublaži jaz koji postoji u interesima Globalnog Severa i Globalnog Juga.

Rezultati prethodnih 19 konferencija šefova država ili vlada Pokreta nesvrstanih održanih u: Beogradu (Jugoslavija) – 1961; Kairu (Egipat) – 1964., Lusaki (Zambija) – 1970., Alžiru (Alžir) – 1973., Kolombu (Šri Lanka) – 1976., Havani (Kuba) – 1979., Nju Delhiju (Indija) – 1983., Harareu (Zimbabve) – 1986., Beogradu (Jugoslavija) – 1989., Džakarti (Indonezija) – 1992., Kartaheni (Kolumbija) – 1995., Durbanu (Južna Afrika) – 1998., Kuala Lumpuru (Malezija) – 2003., Havani (Kuba) – 2006., Šarm el Šeiku (Egipat) – 2009., Teheranu (Iran) – 2012., Porlamaru (Venecuela) – 2016., Bakuu (Azerbejdžan) – 2019., i u Kampali (Uganda) – 2024. godine, upravo ilustruju ove napore, budući da su države članice Pokreta nesvrstanih na njima jasno potvrdile svoju predanost ne samo u sprovođenju principa iz Povelje

¹⁶ Ana Damian Lakićević, „Izgledi za obnavljanje saradnje Srbije sa Pokretom nesvrstanosti”, *Međunarodni problemi*, 2009, LXI(4), p. 497.

Ujedinjenih nacija, već i samih razvojnih ciljeva ove univerzalne međunarodne organizacije.¹⁷

Težnja Pokreta nesvrstanih u izgradnji pravednijeg i demokratskijeg međunarodnog poretka provlači se kao „zlatna nit” u njegovom celokupnom delovanju u okviru Ujedinjenih nacija. O tome uostalom svedoči i finalni dokument usvojen na pretposlednjoj konferenciji održanoj u Bakuu 2019. godine,

¹⁷ Final documents of the NAM Summits, Research and Information System for Developing Countries:

1st Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Belgrade, Yugoslavia (Serbia), 6 September 1961, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/1st_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1961.pdf;

2nd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Cairo, Egypt, 10 September 1964, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/2nd_Summit_FD_Cairo_Declaration_1964.pdf;

3rd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Lusaka, Zambia, 8–10 September 1970, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/3rd_Summit_FD_Lusaka_Declaration_1970.pdf;

4th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Algiers, Algeria 5–9 September 1973, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/4th_Summit_FD_Algers_Declaration_1973_Whole.pdf; 5th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Colombo, Sri Lanka 16–19 August 1976, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/5th_Summit_FD_Sri_Lanka_Declaration_1976_Whole.pdf;

6th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Havana, Cuba 3–9 September 1979, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/6th_Summit_FD_Havana_Declaration_1979_Whole.pdf; 7th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, New Delhi, India, 7–12 March 1983, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/7th_Summit_FD_New_Delhi_Declaration_1983_Whole.pdf

8th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Harare, Zimbabwe 1–6 September 1986, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/8th_Summit_FD_Harare_Declaration_1986_Whole.pdf;

9th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Belgrade, Serbia 4–7 September 1989, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/9th_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1989_Whole.pdf; 10th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Jakarta, Indonesia, 1–6 September 1992, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/10th_Summit_FD_Jakarta_Declaration_1992_Whole.pdf; (1995), 11th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Cartagena, Colombia 18–20 October 1995, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/11th_Summit_FD_Cartagena_Declaration_1995_Whole.pdf; (1998), 12th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Durban, South Africa 29 August–3 September 1998, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/12th_Summit_FD_Durban_Declaration_1998.pdf; (2003), 13th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Kuala Lumpur, Malaysia, 24–25 February 2003, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/13th_Summit_of_the_Non-Aligned_Movement_-_Final_Document_Whole.pdf;

u kojem se potvrđuje da Ujedinjene nacije imaju centralnu ulogu u multilateralnom rešavanju gorućih svetskih problema sa kojima se čovečanstvo suočava. Njime se naglašava da se odgovornost za svetske poslove mora deliti na uravnotežen način kroz ispunjavanje međunarodnih obaveza iz serije važnih dokumenata donetih pod okriljem svetske organizacije. *Inter alia*, to se odnosi na Milenijumsku deklaraciju UN iz septembra 2000. godine, zatim na Deklaraciju i program akcije Svetskog samita za društveni razvoj održanog u Kopenhagenu 1995. godine, Deklaraciju o održivom razvoju Svetskog samita održanog u Johaneshburgu 2002. godine, Završni dokument Svetskog samita UN iz 2005. godine, dokument usvojen na Plenarnom sastanku na visokom nivou o Milenijumskim ciljevima razvoja iz 2010. godine, Završni dokument sa Konferencije Rio + 20 o održivom razvoju pod nazivom „Budućnost koju želimo“ iz 2012. godine, dokument sa Treće Svetske konferencije UN o smanjenju rizika od katastrofa održane u Sendaju 2015. godine, Rezoluciju 70/1 Generalne skupštine od 25. septembra 2015. godine kojom se promovise Agenda za održivi razvoj UN do 2030. godine, Akcionu agende Treće međunarodne konferencije o finansiranju razvoja održane u Adis Abebi 2015. godine, Pariski sporazum usklađen sa Okvirnom konvencijom UN o klimatskim promenama iz 2015. godine, Novu urbanu agendu usvojenu na Konferenciji UN o stanovanju i održivom urbanom razvoju (Habitat III) - 2016. godine, i konačno, dokument sa Konferencije UN na visokom nivou o saradnji Jug-Jug održane u Buenos Ajresu 2019. godine.¹⁸

Polazeći od navedenog stanovišta i činjenice da ispravljanje političkih grešaka iz prošlosti više nije moguće, države članice Pokreta nesvrstanih, zajedno sa drugim zainteresovanim državama, stavile su se u funkciju

14th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Havana, Cuba, 11–16 September 2006, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/14NAMSummit-Havana-Compiled.pdf;

15th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement, Sharm el-Sheikh, Egypt, 11–16 July 2009, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/15Summit-Final-Compiled.pdf;

16th Summit of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Tehran, Islamic Republic of Iran, 26–31 August 2012, Internet: [http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument\(NAM2012-Doc,1-Rev,2\).pdf](http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument(NAM2012-Doc,1-Rev,2).pdf);

17th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement Island of Margarita, Bolivarian Republic of Venezuela, 17–18 September 2016, Internet: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/XVII-NAM-Summit-Final-Outcome-Docment-ENG.pdf; 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Baku, the Republic of Azerbaijan, 25–26 October 2019, Internet: https://www.unidir.org/sites/default/files/2020-10/2019_NAM%20Summit%20final%20doc.pdf;

19th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, 19–20 Januar 2024, Kampala, Uganda, Internet: <https://ris.org.in/Others/NAM-Summit-19-Kampala-Uganda-19-20Jan%202024-Declaration.pdf>

¹⁸ 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Baku, the Republic of Azerbaijan, *op.cit.*, p. 36.

generalnog unapređenja kapaciteta glavnih tela Ujedinjenih nacija.¹⁹ S obzirom na kontinuitet delovanja Pokreta nesvrstanih, može se pretpostaviti da će Pokret nastaviti da podržava i potvrđuje ciljeve i principe svetske organizacije uz učešće u reformi njenog institucionalnog sistema, čiji obavezujući faktor i fundamentalni međunarodnopravni osnov ostaje Povelja Ujedinjenih nacija.²⁰

Danas postoji uverenje da neefikasnost glavnih organa Ujedinjenih nacija proizilazi iz njene konzervativne strukture i funkcionalnih ovlašćenja koja više ne odgovaraju političkoj realnosti sveta. U prethodnom periodu zahtevi za promenom strukture moći svetske organizacije međutim, nisu išli u prilog postizanju optimalnih rešenja. Za to nisu bila kriva ni njena funkcionalna ovlašćenja niti njena organizaciona svojstva, već su za to bile odgovorne same države članice koje nisu bile spremne da sprovedu odgovarajuće političke i pravne reforme. Velike ideološke razlike, kao i jaka želja stalnih članica Saveta bezbednosti da očuvaju svoj privilegovan položaj proistekao iz ruina Drugog svetskog rata, u tom pogledu predstavlja dobar primer.²¹

REFORMA SAVETA BEZBEDNOSTI

Počev od jedanaestog Samita održanog u Kartaheni 1995. godine, preko Samita u Durbanu – 1998. godine, u Kuala Lumpuru - 2003. godine, u Havani – 2006. godine, u Šarm el Šeiku – 2009. godine, u Teheranu – 2012. godine, na ostrvu Margarita – 2016. godine, do samita u Bakuu – 2019. godine i u Kampali – 2024. godine, Pokret nesvrstanosti stekao je uverenje da bi najvažnije pitanje Ujedinjenih nacija u budućnosti trebalo biti skoncentrisano na reformi Saveta bezbednosti koji predstavlja najvažniji politički organ svetske organizacije. Raniji naponi nesvrstanih zemalja da prekomponuju ovo najvažnije političko telo Ujedinjenih nacija datiraju iz procesa dekolonizacije koji je započeo posle Drugog svetskog rata kada su nove emancipovane države na afričkom, azijskom i američkom kontinentu počele da vrše ozbiljniji pritisak na Ujedinjene nacije, zahtevajući reformu Saveta bezbednosti.²² Zahtev nije podržan iz oportunističkih razloga i zbog činjenice da nije objašnjen njegov

¹⁹ Milan Šahović, „Šezdeseta godišnjica u znaku reforme Ujedinjenih nacija”, *Međunarodna politika*, 2005, br. 1118–1119; Duško Dimitrijević, „Reforma kolektivne bezbednosti Ujedinjenih nacija”, *Međunarodna politika*, 2005–2006, br. 1120–1121.

²⁰ Pierre Maria Dupuy, „Constitutional Dimension of the Charter of the United Nations Revisited” *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 1997, Vol. 1, pp. 33, etc; Milan Šahović, „Le rôle de la Charte des Nations Unies dans le développement du Droit International en Avenir”, *Thesaurus Acroasium*, 1998, Vol. 27, pp. 239, etc.

²¹ Međuzavisnost između primene ciljeva i principa Ujedinjenih nacija i reforme Saveta bezbednosti najverovatnije bi podrazumevala izmenu Povelje u smislu odredbe člana 108.

²² Maria Mikhailtchenko, „Reform of the Security Council and its implications for Global Peace and Security”, *Journal of Military and Strategic Studies*, 2004, Vol. 7, No. 1, pp. 2, etc. Prvi formalni predlog stigao je iz 18 latinoameričkih zemalja 1956. godine.

uticaj na posebna prava velikih sila. Novi predlog stigao je iz 44 zemlje Azije i Afrike 1963. godine. Na osnovu pomenutog predloga, Generalna skupština usvojila je Rezoluciju 1991 (XVIII), 17. decembra 1963. godine, kojom je broj nestalnih članica Saveta bezbednosti proširen sa šest na deset.²³ Proširenje Saveta bezbednosti dovelo je do promena u njegovom načinu rada. Povećanjem broja članica sa jedanaest na petnaest, značaj ovog rešenja takođe je porastao, jer je stalnim članicama Saveta bezbednosti bilo mnogo teže da nametnu svoju „individualnu ili kolektivnu volju“ na „manje-više vidljiv način“.²⁴ Od 1970-ih, Pokret nesvrstanih je sve više insistirao na reformi Saveta bezbednosti. Naime, rezolucijom Generalne skupštine 34/431 od 14. decembra 1979. godine, odlučeno je da se pitanje reforme Saveta bezbednosti stavi na dnevni red. Napredak nije bio moguć, zbog dobro poznate činjenice da je Hladni rat između velikih sila bio u punom jeku i da je mogućnost bilo kakvih promena odmah obustavljena. Nakon pada „gvozdene zavese“, situacija se činila drastično promenjenom. Savet bezbednosti prestao je da bude pozornica na kojoj se odvijao sukob velikih sila i postao je mnogo efikasnije telo čije je delovanje trebalo da dovede do dalje demokratizacije svetske organizacije. Ipak, zbog činjenice da se od početka 1990-ih u velikoj meri oslanjao na vodeće zapadne države koje su mu pružale nepotrebnu materijalnu podršku u održavanju kolektivne bezbednosti, uloga Saveta bezbednosti često je bila dovođena u pitanje i od strane razvijenih i od strane nesvrstanih zemalja, upravo zbog neobjašnjivih motiva koji su određivali njegovo delovanje u praksi. Odatle su dolazili brojni predlozi nesvrstanih država i regionalnih tela da se preispita funkcija Saveta bezbednosti, i da se organizaciono podstaknu određene strukturne i funkcionalne reforme koje bi dovele do veće efikasnosti, efektivnosti i pravednosti njegovog rada.

²³ Rezolucija 1991 Generalne skupštine nije ušla u Povelju niti je prošla postupak ratifikacije. Doneta je radi realizacije amandmana koje su države članice Ujedinjenih nacija trebalo da ratifikuju. Konačno, rezolucija je postala pravno važeća, 31. augusta 1965. godine. Videti: Smilja Avramov, „Proširenje Saveta bezbednosti i Ekonomskog i socijalnog saveta UN“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 1965, br. 2–3, str. 186.

²⁴ Amandiranje Povelje nije dovelo do suštinskih promena u pogledu nadležnosti Saveta kao organa, niti su izmene bile od nekog uticaja na način donošenja odluka koji je ostao zavisao od specijalnih prava velikih sila. Amandmanima je potvrđen sistem nominacije, tako da se 10 nestalnih članica bira po regionalnoj formuli. Iz Azije i Afrike bira se 5 nestalnih članica, iz Latinske Amerike biraju se 2, dok se 1 članica bira iz Istočne Evrope i 2 iz Zapadne Evrope i ostalih država (gde se podrazumevaju države Britanskog Komonvelta, Kanada, Novi Zeland, Australija, koje nisu pripadale navedenim grupama). Svake godine po rotacionom sistemu bira se 5 novih članica i time se omogućava veća fluktuacija u sastavu ovog tela. Član kome je mandat istekao nije u poziciji da bude automatski ponovo biran. Svaka članica Saveta ima po jednog svog predstavnika. Videti: Jadranka Jovanović, „Sastav Saveta bezbednosti i problemi izbora nestalnih članova: Neka jugoslovenska iskustva“, *Međunarodni problemi*, 1989, br. 2–3, str. 217.

Tokom 1992. godine, države članice Pokreta nesvrstanih predložile su nacrt rezolucije kojim se traži da se „Pitanje jednake zastupljenosti i povećanja broja članica“ Saveta bezbednosti uvrsti u privremeni dnevni red Generalne skupštine. Ovaj zahtev potom je bio prihvaćen od Generalne skupštine da bi Generalna skupština nakon toga pozvala sve države članice da iznesu svoje predloge za reformu ovog organa Ujedinjenih nacija. Zbog složenih i dalekosežnih posledica reforme Saveta bezbednosti, Generalna skupština je 3. decembra 1993. godine, formirala Otvorenu radnu grupu za pitanje pravične zastupljenosti i povećanja broja članova Saveta bezbednosti i druga pitanja vezana za Savet bezbednosti (*Open-Ended Working Group on the Question of the Equitable Representation of the Security Council and other matters related to the Security Council*).²⁵ Program aktivnosti Radne grupe bio je podeljen u dva skupa reformskih pitanja i to, u vezi sa pitanjima koja se odnose na proširenje Saveta bezbednosti, donošenje odluka, periodične preglede, a zatim u vezi sa pitanjima koja se odnose na poboljšanje publiciteta, učešće nestalnih članica u njegovom radu i odnosa između Saveta bezbednosti, Generalne skupštine i drugih tela Ujedinjenih nacija, uključujući pitanja podrške, ograničenja i ukidanja prava veta, kao i mogućnost izmene Povelje.²⁶

Debate vođene u okviru Radne grupe i izneti predlozi, zajedno sa završnim izveštajima sa Samita Pokreta nesvrstanih, danas predstavljaju važne izvore za jasnije sagledavanje političkih i pravnih pozicija pojedinih država, regionalnih grupa i međunarodnih organizacija. Ono što se može primetiti na osnovu vremenske distance je, da je Radna grupa sistematizovala iznete predloge u tri moguće varijante reforme Saveta bezbednosti. Prva grupa predloga odnosi se na nepromenljivost u odnosu na postojeće stalno članstvo (tzv. *model status quo*), koji bi se primenjivao samo u ograničenom vremenskom periodu u odsustvu konkretnog sporazuma o uporednom proširenju stalnog i nestalnog članstva Saveta bezbednosti. Druga grupa predloga obuhvata mogućnost proširenja i stalnog i nestalnog članstva koje ne može ići na štetu već postojećih stalnih članica (tzv. *model paralelizma*), dok treća grupa predstavlja posebnu varijantu prethodnog rešenja (tzv. *model regiona*) koji predviđa proširenje nestalnog članstva isključivo na osnovu uspostavljanja principa suverene jednakosti i pravedne geografske zastupljenosti. Između pomenutih modela

²⁵ Stefania Denni, *The United Nations Security Council reform: Evolutions and future scenarios of the organization*, Thesis, Libera Università Internazionale Degli Studi Sociali, Roma, 2019, p. 38.

²⁶ Joachim M. Müller, *Reforming the United Nations: New Initiatives and Past Efforts*, Kluwer Law International, The Hague, 1997, Vol. I, p. 88; Duško Dimitrijević, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009, str. 400; Sanjay Kumar Jha, *International Politics in the Third World*, Anmol Publications, New Delhi, 1994.

postoje i mnogo sofisticiraniji modeli (tzv. *kombinovani* ili *sui generis* modeli).²⁷

Pokret nesvrstanih zastupao je drugi model u kojem bi svaki region južne hemisfere (Afrika, Azija i Latinska Amerika) dobio jedno stalno mesto u Savetu bezbednosti. Pridržavajući se fundamentalno pravednog regionalnog pristupa koji

²⁷ S druge strane, razvijene države kao što su Nemačka ili Sjedinjene Američke Države, podržale su inicijativu za proširenjem Saveta bezbednosti isključivo novim stalnim članicama sugerišući da Afriku, Aziju i Latinsku Ameriku treba da predstavlja po jedan predstavnik uz već delegirane predstavnike Japana i Nemačke. Francuska i Velika Britanija prihvatile su mogućnost proširenja Saveta bezbednosti sa pet stalnih i sa četiri nestalna člana. Rusija se pridružila iznetoj ideji, dok se Kina nije eksplicitno izjasnila, osim protiv predloga Sjedinjenih Američkih Država i Rusije za uključivanjem Indije i Japana u grupu stalnih članica Saveta bezbednosti. Kasnije se Kina usprotivila predlozima za proširenjem stalnog članstva Saveta bezbednosti sa pravom veta, podržavši predlog za proširenjem nestalnog članstva uz poštovanje principa jednake geografske zastupljenosti i interesa zemalja u razvoju (posebno afričkih), kao i interesa različitih civilizacija i kultura. Videti: Duško Dimitrijević, „Modeli reorganizacije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija”, *Pravni život*, 2007, tom V, br. 13, str. 935–958; „Funkcionalna reorganizacija Saveta bezbednosti”, *Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo*, Beograd, 2008, str. 251–272; “The role of the People’s Republic Of China in the United Nations”, in: Aleksandar Mitić, Katarina Zakić (Eds), *Harvesting the winds of change: China and the global actors*, Institute of International Politics and Economics, Institute for European Studies, Chinese Academy of Social Sciences Belgrade, 2024, Vol. 2, pp. 17–44; Ingo Winkelmann, “Bringing the Security Council into a New Era, Recent Developments in the Discussion on the Reform of the Security Council”, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 1997, vol, 1, pp. 35–90; Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Supplement No. 47 (A/49/47); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fiftieth Session, Supplement No. 47 (A/50/47/Rev.1); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-first Session, Supplement No. 47 and corrigendum (A/51/47 and Corr.1); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-second Session, Supplement No. 47 (A/52/47); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-third Session, Supplement No. 47 (A/53/47); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-fourth Session, Supplement No. 47 (A/54/47); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-fifth Session, Supplement No. 47 (A/55/47); Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Fifty-sixth Session, Supplement No. 47 (A/56/47).

obežbeđuje stabilnost i nedeljivost organizacije, Pokret je podržao predlog o proširenju Saveta bezbednosti sa pet stalnih i šest nestalnih mesta. Pozdravljajući kandidaturu Japana i Nemačke za stalno članstvo u Savetu bezbednosti, Pokret nesvrstanih založio se da u stalnom članstvu budu zastupljeni i predstavnici iz drugih, manje razvijenih regiona sveta.²⁸ U slučaju nemogućnosti realizacije iznete ideje, Pokret nesvrstanih predložio je da se proširenje ukupnog broja novih nestalnih članica Saveta bezbednosti proširi sa pet na jedanaest.²⁹ Budući da se države biraju u Savet bezbednosti prvenstveno na osnovu njihovog doprinosa održavanju svetskog mira i bezbednosti (što nije uvek praktično i merljivo), a zatim i na osnovu njihove pravedne geografske zastupljenosti (što uključuje zastupanje interesa zemalja u regionu), volontaristička dimenzija povećanja njegovog članstva ostala je konstanta svih predloga i debata o njegovoj strukturnoj reformi. To je, uostalom, prilično vidljivo u izveštajima koje je podneo tadašnji Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Butros Butros Gali početkom 1990-ih. Izveštaji pod nazivom: „Agenda za mir, preventivna diplomatija, stvaranje i održavanje mira“ i „Agenda za razvoj“ pokazuju da promene u fizionomiji članstva u Savetu bezbednosti (uključujući promenu broja stalnih i nestalnih članica), predstavljaju jednu od centralnih tema svih predloga za reformu svetske organizacije.³⁰ Takođe, u izveštaju Generalnog sekretara Kofija Anana od 21. marta 2005. godine, pod nazivom: „U većoj slobodi: ka razvoju, bezbednosti i ljudskim pravima za sve“, u kojem je iznet integrisani predlog Panela na visokom nivou o pravednoj zastupljenosti i povećanju članstva u Savetu bezbednosti, potvrđuje se da su promene u Savetu bezbednosti ostale uslovljene političkim kompromisom njegovih stalnih članica.³¹

²⁸ Diskusija o reformi Saveta bezbednosti u okviru Radne grupe za rešavanja pitanja pravičnog predstavljanja i proširenja članstva u Savetu bezbednosti, kulminirala je u periodu između 1993. i 1997. godine. Radnom grupom u pomenutom periodu predsedavao je predsednik Generalne skupštine Ismail Razali. On je stavio na dnevni red veliki broj predloga koji su uključivali zahteve za proširenjem Saveta bezbednosti sa pet stalnih i četiri nestalne članice. Pokret nesvrstanih nije prihvatio ovaj predlog smatrajući da predlog ne uvažava princip suverene jednakosti. Videti: UN Doc. A/AC/247/1997/CRP.1.

²⁹ “Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and Related Matters”, UN General Assembly Doc. A/49/965, 18 September 1995, pp. 78, 94, 96. Zanimljivo je, da je Kuba predložila nešto manji broj od Pokreta nesvrstanih, bez jasnog objašnjenja kako bi osam novih članica delilo mesta u Savetu bezbednosti.

³⁰ “An Agenda for Peace Preventive diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping”, *Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*, UN Doc. A/47/277 – S/24111, 17 June 1992; “Supplement to an Agenda for Peace”, UN Doc. A/50/60 – S/1995/1, 3 January 1995; “An Agenda for Development”, *Report of the Secretary-General*, UN Doc. A/48/935, 6 May 1994.

³¹ “A More Secure World: Our Shared Responsibility”, *Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, UN Doc. A/59/565, 2 December 2004; “In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all”, *Report of Secretary General*, UN Doc. A/59/2005, 21 March 2005, pp. 42–43.

Posmatrajući iz današnje perspektive, reformski predlozi uključivali su dva interesantna modela. Prvi model (model „A“) predviđao je povećanje Saveta bezbednosti za šest novih stalnih mesta, po dva mesta za zemlje Afrike i zemlje Azije i Pacifika, i po jedno mesto za zemlje Evrope i obe Amerike. U odnosu na broj i raspored nestalnih članica, model je planirao proširenje Saveta bezbednosti za tri dodatna mesta u skladu sa regionalnim ključem i sistemom rotacije svake dve godine. Dakle, na osnovu pomenutog rasporeda, region „Afrika“ dobio bi četiri, region „Azija i Pacifik“ tri, region „Evropa“ dve i region „Amerika“ četiri nestalne članice. Broj stalnih članica bi se povećao sa sadašnjih pet na jedanaest, s tim što bi sadašnje stalne članice, za razliku od novih stalnih članica, zadržale pravo veta. Kao razlog za prihvatanje predloženog modela iznosi se činjenica da nijedna od postojećih stalnih članica ne bi želela da se odrekne stečenog prava veta. U slučaju da nove članice dobiju pravo veta, bilo bi nemoguće ostvariti jedan od osnovnih ciljeva reforme, koji se odnosi na povećanje efikasnosti Saveta bezbednosti, jer bi rad Saveta bezbednosti mogao biti usporen, ako ne i paralizovan. Konačno, sa „modelom A“, broj nestalnih članica bi se povećao sa deset na trinaest od ukupno dvadeset četiri mesta (petnaest postojećih i devet novih). Svaka od velikih regionalnih grupa imala bi šest mesta, ali sa drugačijim statusom. Drugi model (model „B“) nije predviđao nova mesta za stalne članice Saveta bezbednosti. Naprotiv, model je predlažio uvođenje osam novih mesta za kategoriju nestalnih članica sa četvorogodišnjim obnovljivim mandatom. Bilo je predviđeno i jedno dodatno mesto za nestalne članice sa dvogodišnjim mandatom koji se ne može obnoviti. U raspodeli mesta prema sistemu rotacije nestalnih članica sa četvorogodišnjim mandatom, svaka regionalna grupa trebalo je da ima dva predstavnika. Raspodela mesta nestalnih članica sa dvogodišnjim mandatom pretpostavlja da Afriku predstavljaju četiri, Aziju i Pacifik tri, Evropu jedan i Ameriku tri predstavnika zemalja regiona.

Prema modelu „B“, od ukupnog broja dvadeset četiri mesta u Savetu bezbednosti, svaki region bio bi predstavljen sa šest mesta različitog statusa. Što se tiče predstavljenih modela Generalnog sekretara, stalne članice Saveta bezbednosti sa pravom veta, koje su u mogućnosti da pojedinačno blokiraju reformu, bile su bar uzdržane u proceni njihove moguće primene u praksi. S druge strane, zemlje koje teže da postanu stalne članice Saveta bezbednosti, a koje su prvobitno bile okupljene u okviru grupe G4 koju su činile Nemačka, Japan, Brazil i Indija, a sa pristupanjem Južne Afrike, Egipta i Nigerije u okviru grupe 7+, jasno i otvoreno su iznale zahteve za sprovođenjem reforme Saveta bezbednosti. To je bilo i razumljivo, jer je za njih rešavanje pitanja reforme prejudicirajuće u odnosu na pitanje jačanja ličnog statusa u međunarodnim odnosima. U tom smislu, diskusija o reorganizaciji Saveta bezbednosti ocrtala je strateške ciljeve koje bi trebalo potvrditi u budućnosti, u skladu sa drugim dogovorenim ciljevima.³²

³² Milan Šahović: „Šezdeseta godišnjica u znaku reforme Ujedinjenih nacija“, *op.cit.* Brazil, Nemačka, Indija i Japan (u okviru G4), podnele su nacrt rezolucije Generalnoj skupštini s ciljem

Međutim, međusobne sumnje i animoziteti, svakako i među stalnim članicama Saveta bezbednosti, doprineli su usporavanju procesa usvajanja paketa reformi Ujedinjenih nacija - jedinstvenog i korisnog instrumenta, koji je trebalo da otvori put složenom sistemu multilateralnih pregovora.³³ To je dovelo i do privremene suspenzije rada Otvorene radne grupe za pitanja pravične zastupljenosti i povećanja broja članova Saveta bezbednosti i druga pitanja vezana za Savet bezbednosti. Ipak, uprkos navedenoj činjenici, postizanje zajedničkih ciljeva u vezi sa reformom Saveta bezbednosti nije prekinuto, već je nastavljeno usvajanjem Rezolucije Generalne skupštine 62/557 15. septembra 2008. godine, kada je na predlog avganistanskog ambasadora Zaira Tanina promovisana Međuvladina pregovaračka grupa (IGN) koju čine države članice Afričke unije (Afrička grupa), grupe G4, grupe „Ujedinjeni za konsenzus“ (UfC), poznate i kao „Kafe klub“, grupe zemalja u razvoju L 69, Arapske lige (Arapska grupa), Karipske zajednice (CARICOM), Beneluksa i Nordijske grupe.³⁴ IGN je dobio zadatak da ispita mogućnost postizanja konsenzusa o ključnim reformskim pitanjima svrstanim u pet klastera koji se odnose na: 1) Kategorije članstva; 2) Pitanja veta; 3) Regionalne zastupljenosti; 4) Veličine proširenog Saveta bezbednosti i, 5) Metoda rada Saveta bezbednosti i njegovog odnosa sa Generalnom skupštinom.³⁵ Tokom

povećanja broja članica Saveta bezbednosti na 25 (6 novih stalnih članica s mogućnošću dobijanja prava veta nakon 15 godina). Afrička unija predložila je da ukupan broj članica u Savetu bude 26, uz 6 novih stalnih članica sa pravom veta i 5 nestalnih članica. Nakon postizanja *Ezulvinijevog konsenzusa* od 8. marta 2005. godine i usvajanja *Sirtske deklaracije* od 5. jula 2005. godine, Afrička unija se složila da iznese restriktivniji predlog o 2 nova stalna mesta u Savetu bezbednosti. „Ujedinjeni za konsenzus“ (UfC), grupacija srednje razvijenih zemalja i zemalja u razvoju koja se protivi proširenju Saveta bezbednosti stalnim članicama, predložila je 10 novih nestalnih članica, sa mogućnošću reizbora nakon isteka mandata. Ni jedan od predloga nije usvojen. Videti: Elisabetta Martini, *UN Security Council Reform: Current Developments*, Istituto Affari Internazionali, Roma, 2009, pp. 5–6.

³³ Na osnovu iznetih stanovišta država, može se uočiti jedna paradoksalna situacija. Ni jedna od država koje plediraju na stalno članstvo u Savetu bezbednosti ne ispunjava uslove u pogledu konsenzusa, jer protiv njihove kandidature postoji solidna opozicija zemalja iz okruženja. Tako, Nemačka i Japan, koje su najozbiljniji kandidati za članstvo u Savetu bezbednosti ne mogu računati na podršku Italije i Kine, Indija ne može računati na podršku Pakistana, Brazil na podršku Meksika i Argentine, a Nigerija, Južnoafrička Republika i Egipat nemaju većinsku podršku zemalja iz svog regiona, što onemogućava postizanje bilo kakvog pozitivnog rešenja. Regionalni protivnici proširenja stalnog članstva Saveta bezbednosti ujedinjeni su u ideji da nijedno proširenje ne može proći bez konsenzusa (*Uniting for Consensus*). Videti: Duško Dimitrijević, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, op.cit., str. 203.

³⁴ „Question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters”, 15 September 2008, Resolutions and decisions adopted by the General Assembly during its 62nd session. Volume 3, Decisions, 23 December 2007–15 September 2008 – A/62/49(Vol. III) – 2008, pp. 106–107 (GAOR, 63rd sess., Suppl. no. 49).

³⁵ „Pact for the Future: Reform of UN Security Council?”, Global Policy Watch, *Fact Sheet*, 6, May 2024, p. 5.

2016. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je odluku kojom je odobrena Dokument poznat kao „Elementi konvergencije“ kojom se potvrđuje konsenzus koji su članovi IGN-a postigli u to vreme, a koji je bio od značaja za postizanje šire saglasnosti i u okviru Otvorene radne grupe.³⁶

Pokret nesvrstanih podržao je nastavak debate o reformi Saveta bezbednosti, smatrajući da pitanje reforme treba razmatrati u kontinuitetu kao deo paketa usklađenog sa ranije usvojenim Milenijumskim ciljevima koje su promovisali šefovi država i vlada 8. septembra 2000. godine, a koji su kasnije prošireni ciljevima održivog razvoja (SDG's).³⁷ Zalažući se za intenziviranje svih aspekata reformi Saveta bezbednosti zasnovanih na principima suverene jednakosti i jednake geografske zastupljenosti, kao i potrebe i demokratizacije njegovih metoda rada, uključujući i proces donošenja odluka, Pokret nesvrstanih naglasio je potrebu za sveobuhvatnim pristupom. U tom smislu, učešće nesvrstanih u radu Otvorene radne grupe doprinelo je ispitivanju mogućnosti reformisanja funkcionalnih ovlašćenja Saveta bezbednosti, odnosno njihovog „prilagođavanja“ zahtevima vremena.

Kao što je poznato, odredbe Povelje daju Savetu bezbednosti posebna ovlašćenja i nadležnosti u pogledu mirnog rešavanja sporova (Poglavlje VI), preduzimanja akcija u slučaju pretnje miru, kršenja mira i akata agresije (Poglavlje VII), korišćenja regionalnih sporazuma i organizacija (Poglavlje VIII), upravljanja i nadzora nad starateljskim teritorijama (Poglavlje XII).³⁸

³⁶ IGN je zvanično počeo sa radom početkom 2009. godine i od tada nastavlja da deluje na neformalnim plenarnim sednicama Generalne skupštine. Tokom godina rasprava IGN-a, kopredsedavajući su izradili nekoliko dokumenata i podneli su ih na razmatranje državama članicama kako bi pomogli u informisanju njegovog budućeg rada. Svakako najznačajniji su „Elemente konvergencije“ (distribuiran 12. jula 2016. godine), i „Elementi zajedničkih karakteristika i pitanja za dalje razmatranje“ (distribuiran 27. juna 2017. godine) koji je revidiran tokom 2018. i 2019. godine. Danas se kao relevantna dokumenta IGN-a smatraju samo Okvirni dokument (tzv. „Elementi konvergencije“ iz 2015. godine), i „Revidirani dokument kopredsedavajućih sa elementima o konvergencijama i razlikama po pitanju pravedne zastupljenosti i povećanja članstva u Savetu bezbednosti i srodnim pitanjima“ iz 2022. godine. Ovim dokumentom je ovlašćeno sazivanje Otvorene radne grupe o pitanju jednake zastupljenosti i proširenja članstva u Savetu bezbednosti i drugim pitanjima vezanim za Savet bezbednosti tokom 77 zasedanja Generalne skupštine. Videti: Agostina Latino, „United Nations Security Council: Reform (Im)Possible?“, *Bratislava Law Review*, 2025, Vol. 9. No. 1, p. 219.

Na njih se još nadovezuje novi revidirani dokument kopredsedavajućih iz 2024. godine.

³⁷ „United Nations Millennium Declaration“, GA Res. 55/2, 8 September 2000.

³⁸ Nakon Drugog svetskog rata, uspostavljen je sistem starateljstva nad jedanaest područja: nad Togoom i Kamerunom koji su bili podeljeni na francuski i britanski deo, nad Tanganjikom koja je pripala Velikoj Britaniji, nad Somalijom koja je pripala Italiji, nad Zapadnom Samoom koja je pripala Novom Zelandu, nad Ruandom-Urundijem, za koje je odgovornost preuzela Belgija, nad Novom Gvinejom i Nauruom kojima je administrirala Australija i nad strateškim ostrvima u Pacifiku koje su preuzele Sjedinjene Američke Države.

Motivi za prenos osnovnih funkcija na uži organ, kao što je Savet bezbednosti, sadržani su u stavu da je putem Saveta kao operativno-političkog tela moguće postići veći stepen efikasnosti svetske organizacije. Polazeći od pretpostavke da velike sile imaju veću političku odgovornost u donošenju odluka vezanih za mir i bezbednost nego druge članice Ujedinjenih nacija, stvorena je situacija koja omogućava koncentraciju moći i centralizaciju monopola sile u rukama uskog kruga izabranih država. Ova antinomija između političkih i pravnih aspekata kolektivne bezbednosti u Povelji je potkrepljena „slobodnim pristankom“ ostalih članica Saveta bezbednosti. Međutim, u međunarodnoj praksi, ova situacija ne može osloboditi velike sile njihove odgovornosti da deluju u skladu sa odredbama Povelje, tj. sinhronizovano sa ciljevima i principima Ujedinjenih nacija.³⁹ Iz navedenog proizilazi da funkcionalna organizacija Saveta bezbednosti kao izvršno-političkog tela Ujedinjenih nacija ne odražava ravnopravnost njegovih institucionalnih i normativnih aspekata. Podela nadležnosti, u kojoj su ovlašćenja u oblasti mira i bezbednosti prvenstveno koncentrisana u njegovom okviru, nije u potpunosti izdržala test vremena. Razlozi su, između ostalog i to, što Povelja ne predviđa mogućnost zamene stalnih članica Saveta bezbednosti i ne sadrži nikakve odredbe o proširenju njihovog broja. Isto tako, Povelja ne propisuje kriterijume za određivanje koje zemlje u svetu ispunjavaju uslove da postanu članice „ekskluzivnog kluba“.⁴⁰ Prilikom otklanjanja protivrečnosti, neophodno je obezbediti određene mehanizme kojima će se ova situacija rešiti. Usaglašavanje mogućnosti sa odgovornostima prethodno zahteva rešavanje problema reforme sistema kolektivne bezbednosti.⁴¹ S obzirom na stvarne geopolitičke promene

U organizacionom smislu za ostvarivanje starateljskih funkcija Povelja je propisala posebnu odgovornost Starateljskog saveta, kao specijalnog organa nadležnog za sva starateljska područja izuzev stratejskih. Starateljski savet je prema Povelji imao mogućnost da razmatra izveštaje koje podnosi administracija starateljskog područja, da prima peticije i ispituje ih savetujući se s lokalnom administracijom, da preko svojih predstavnika povremeno vrši obilazak starateljskih teritorija, da sastavlja upitnike o političkom, ekonomskom i prosvetnom napretku stanovništva teritorije pod starateljstvom, kao i da obavlja druge funkcije u skladu s odredbama ugovora o starateljstvu. Ugovori o starateljstvu bili su zaključivani između države starateljice i Ujedinjenih nacija. Ugovori su zaključivani na pet ili deset godina, a posle isteka roka Generalna skupština je uzimala u razmatranje novonastalu situaciju (stepen razvoja naroda i njegovu sposobnost za samoupravu, mogućnost podizanja većeg stepena samostalnosti i proglašavanje nezavisnosti). Nakon okončanja starateljstva nad teritorijom Palau, 1994. godine, Starateljski savet, kao jedan od glavnih organa Ujedinjenih nacija, suspendovao je do daljnjeg sve svoje aktivnosti. Videti: Duško Dimitrijević, *Međunarodnopravno regulisanje teritorije država*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008.

³⁹ Derek Bowet, „The Impact of Security Council Decisions on Dispute settlement Procedures”, *European Journal of International Law*, 1994, Vol. 5, p. 92.

⁴⁰ Duško Dimitrijević, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, *op.cit.*, p. 176.

⁴¹ Duško Dimitrijević, „Reforma kolektivne bezbednosti Ujedinjenih nacija”, *op.cit.*

koje su se dogodile u svetu nakon posthladnoratovske ere, Pokret nesvrstanih zalaže se da se proces reforme kolektivne bezbednosti preusmeri ka stvarnom osnaživanju Ujedinjenih nacija da se suoče sa izazovima novog doba.⁴²

U tom smislu, prvo je potrebno pomenuti da upotreba sile u novim okolnostima zahteva nova i preciznija pravila. Poslednjih godina države su često kršile opšte pravilo koje zabranjuje upotrebu sile i pretnji silom (najnoviji primeri predstavljaju sukobi na Bliskom Istoku i u istočnoj Evropi). Proširenje delokruga delovanja Saveta bezbednosti stoga je bilo neizbežno. Ideje Novog svetskog poretka i globalnog upravljanja u oblasti mira i bezbednosti imale su značajne političke implikacije, posebno u međunarodnoj zajednici gde su sukobi ublažavani tokom Hladnog rata. Istovremeno, gledajući iz perspektive Povelje, u praksi su se pojavile tri situacije. Prva se ticala upotrebe sile radi predupređenja, zasnovane na pravu na samoodbranu kada pretnja nije bila immanentna (*pre-emptive use of force*). Druga situacija se odnosila na preventivnu upotrebu sile u uslovima kada je pretnja potencijalno ili stvarno postojala, ali van državnih granica (*preventive use of force*). Treća situacija takođe je podrazumevala upotrebu sile u slučaju pretnje, unutar granica nacionalne teritorije. Sve tri situacije bile su „pokrivene“ rezolucijama Saveta bezbednosti.⁴³ U širokom spektru ciljeva, rezolucije su postale glavni instrumenti putem kojih je Savet bezbednosti delovao u slučajevima kada je utvrđeno da bi to bilo politički celishodno.⁴⁴

⁴² Razvojne tendencije sistema kolektivne bezbednosti Ujedinjenih nacija dovele su do formiranja Komisije za izgradnju mira (*Peace Building Commission*). Osnivanje Komisije potakao je Visoki panel stručnjaka. Zbog podeljene nadležnosti u materiji očuvanja mira i bezbednosti, inicijativu je najpre podržao Savet bezbednosti na osnovu rezolucije br. 1645 od 20. decembra 2005. godine, a potom je taj predlog podržala i Generalna skupština u rezoluciji br. 60/180 od 30. decembra 2005. godine. Glavni zadatak Komisije za izgradnju mira sastoji su u preduzimanju akcija u zemljama koje su izašle iz sukoba (što se neretko odnosi i na članice Pokreta nesvrstanih), a čije vlade traže pomoć međunarodne zajedice za regulisanje teške postkonfliktne situacije. Ustanovljavanjem Komisije za izgradnju mira, Ujedinjene nacije su po prvi put u svojoj istoriji osnovale organ čija se misija u oblasti kolektivne bezbednosti oslanja na stručne kapacitete svetske organizacije. Kao savetodavno telo, Komisija predlaže akcione planove koje treba slediti u državama uključenim u mirovne operacije. Komisije pri tome, nema mogućnost da sama preduzima akcije u okviru mirovnih operacija. Još jedan važan zadatak koji je dodeljen Komisiji odnosi se na obezbeđenje finansijskih sredstava i fondova za pokriće aktivnosti vezanih za dugoročnu strategiju rekonstrukcije, izgradnje mira i održivog razvoja u zemljama koje su bile pogođene oružanim sukobima.

⁴³ Rezolucije su imale dejstvo stvaranja činjeničnog stanja na međunarodno pravo (*ex factis ius oritur*), ili pak, ograničavanja pravnog dejstva činjeničnog stanja na pozitivni međunarodnopravni poredak (*ex injuria ius non oritur*). Videti: Duško Dimitrijević, „Funkcionalna reorganizacija Saveta bezbednosti”, *op.cit.*

⁴⁴ Niels Blokker, “Is the Authorization Authorized ? Powers and Practice of the UN Security Council to Authorize the Use of Force by ‘Coalitions of the Able and Wiling’”, *European Journal of International Law*, 2000, Vol. 11, No. 3, pp. 541–563.

Pokret nesvrstanih zauzeo je generalno stanovište da je takvo ponašanje u velikoj meri bilo suprotno njegovoj misiji kako je navedeno u Povelji Ujedinjenih nacija.⁴⁵ U svom završnom izveštaju sa konferencije održane u Bakuu 2019. godine, Pokret nesvrstanih je utvrdio da Savet bezbednosti mora delovati u vanrednim situacijama, neselektivno, nepristrasno i odgovorno, i strogo se pridržavati ovlašćenja i funkcija koje su mu date Poveljom. Konkretno, to znači da Savet bezbednosti mora izbegavati primenu Poglavlja VII Povelje kao krovnog okvira za rešavanje pitanja koja ne predstavljaju nužno pretnju međunarodnom miru i bezbednosti.⁴⁶ Sličnu konstataciju Pokret nesvrstanih zauzeo je i u Deklaraciji iz Kampale usvojenoj na poslednjem samitu održanom u Ugandi 2024. godine. Naime, Pokret nesvrstanih pozvao je Savet bezbednosti „na potpuno, trenutno i bezuslovno ukidanje svih jednostranih prinudnih mera, uključujući i one mere koje se koriste kao alati za politički ili ekonomski i finansijski pritisak na bilo koju zemlju, posebno na zemlje u razvoju koje krše Povelju Ujedinjenih nacija i principe međunarodnog prava, a u odnosu na mere koje ometaju zdravlje i blagostanje stanovništva pogođenih zemalja i koje stvaraju prepreke za potpuno ostvarivanje ciljeva održivog razvoja u tim zemljama i njihovih ljudskih prava i nacionalnih planova razvoja”.⁴⁷

Na osnovu iznetog, jasno je da bi Savet bezbednosti u svojim rezolucijama trebalo jasnije da definiše principe na kojima bi se zasnivala upotreba sile u međunarodnim odnosima. To bi, pod potpuno izmenjenim uslovima, moglo da potvrdi centralnu ulogu Saveta bezbednosti u univerzalnom sistemu kolektivne bezbednosti i njegovo pravo da odobri vojnu intervenciju kao poslednje sredstvo (*ultimum remedium*), u slučaju ozbiljnih pretnji poput genocida i drugih masovnih zločina, etničkog čišćenja ili teških kršenja ljudskih prava. Iako Pokret nesvrstanih načelno podržava predlog da Savet bezbednosti predvidi mehanizam koji bi razmatrao sve aspekte i stvarne efekte sankcija protiv zemlje, uključujući i u okviru primene člana 50. Povelje, on zadržava pravo da se suprotstavi pokušajima Saveta bezbednosti da uvede ili produži sankcije protiv bilo koje države pod izgovorom ili sa ciljem postizanja

⁴⁵ Bardo Fassbender, “UN Reform and Collective Security The Report of the ‘UN High-level Panel on Threats, Challenges and Change’”, *Global Issue Papers*, 2005, Vol. 17, pp. 14, etc. Pravac daljeg razvoja reforme Saveta bezbednosti određen je na samitu šefova država i vlada održanom u septembru 2005. godine. U Završnom dokumentu Svetskog samita, potvrđena je postojeća uloga Saveta bezbednosti u očuvanju svetskog mira i bezbednosti i istaknuta je potreba za njegovom reformom kako bi se postigla široka reprezentativnost, efikasnost i transparentnost, što bi moglo doprineti efektivnosti i legitimitetu njegovih odluka. Videti: “World Summit Outcome Document”, UN Doc. A/RES/60/1, paras. 152–154.

⁴⁶ 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Baku, the Republic of Azerbaijan, *op.cit.*

⁴⁷ 19th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Kampala, Uganda, *op.cit.*

političkih ciljeva jedne ili više država. Ovo je tim pre, što primena sankcija ima duboke posledice ne samo za zemlju na koju se sankcije primenjuju, već i za susedne zemlje i trgovinske partnere. Pored toga, Pokret nesvrstanih ističe potrebu minimiziranja štetnih efekata uvedenih sankcija, kao i jasnog definisanja ciljeva, rokova i humanitarnih aspekata vezanih za normalan život civilnog stanovništva.⁴⁸ Pokret nesvrstanih posebno ističe potrebu da se ne dozvoli pogrešno tumačenje odredbi Povelje o samoodbrani u situacijama kada se umesto kolektivne intervencije Saveta bezbednosti primenjuje individualna preventivna intervencija država van njihovih granica bez stvarne pretnje po njihovu bezbednost. Da bi se postigla demokratizacija, transparentnost i efikasnost Saveta bezbednosti, neophodno je postići ravnotežu u radu glavnih tela Ujedinjenih nacija. Ovo se posebno odnosi na slučajeve kada Savet bezbednosti proširuje svoje funkcije i ovlašćenja na račun Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta.⁴⁹ Sve nesvrstane države uključujući i one koje su uključene u aktivnosti Grupe nesvrstanih (*the Caucus of the Non-Aligned Movement*), trebalo bi da promovišu i brane gore pomenute stavove i ciljeve tokom svog mandata u Savetu bezbednosti.⁵⁰ U tom pogledu posebno se apostrofira dužnost ograničavanja prava veta koja prema Pokretu nesvrstanih predstavlja ključnu komponentu reforme Saveta bezbednosti. Poširivanje prava veta (koje inače nigde nije striktno pomenuto u Povelji Ujedinjenih nacija), produbilo bi prema Pokretu nesvrstanih jaz između država i dovelo bi dodatno do faktičke i pravne nejednakosti u postupku donošenja najvažnijih odluka u svetskoj organizaciji.⁵¹ Veto stoga treba ograničiti na vitalna pitanja

⁴⁸ Branislav Milinković, *Nesvrstanost u poshladnoratovskoj eri*, Beograd, Međunarodna politika, Službeni list, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Institut ekonomskih nauka, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996, str. 151.

⁴⁹ Hennie Strydom, "The Non-Aligned Movement and the Reform of International Relations", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2007, Vol. 11, No.1, pp. 1–46.

⁵⁰ Grupa nesvrstanih u Savetu bezbednosti obuhvata rotirajuće članice koje zajednički koordiniraju stavove povodom određenih političkih pitanja koja se nađu pred ovim telom Ujedinjenih nacija.

⁵¹ Pravo veta proizilazi iz tumačenja odredbe iz člana 27. stav 3. Povelje, koja propisuje, da se odluke o ostalim pitanjima donose potvrdnim glasovima devet članova, uključujući i glasove pet stalnih članova Saveta bezbednosti. Pravo veta otuda pretpostavlja pravo stalnog člana Saveta bezbednosti da može sprečiti donošenje odluke o neproceduralnim (suštinskim) pitanjima svojim glasom u slučaju kada sve ostale države glasaju potvrdno. Stalnim članovima Saveta bezbednosti posredno je na opisani način omogućen tzv. *pluralni glas*, time što im je pored prava odlučivanja (*faculté de statuer*) priznata i posebna privilegija u sprečavanju donošenja odluka (*faculté d'empêchement*), što njihovom glasom daje osetno veća ovlašćenja nego glasovima nestalnih članica Saveta bezbednosti. Pravo veta, tako je postalo privilegija jednog užeg broja članova organizacije kojima je potvrđen status velikih sila nakon Drugog svetskog rata. Ovo pravo predstavlja realnu i nužnu dopunu sistema kolektivne bezbednosti onakvog kakav je zamišljen u San Francisku. Unošenje prava veta u Povelju, objašnjavano je potrebom da se na „realan način” reši pitanje u odnosu na stvarne mogućnosti država i njihovog učešća u obavljanju osnovnih funkcija Ujedinjenih nacija.

međunarodne zajednice i Poglavlje VII Povelje.⁵² Tek u sledećem koraku moglo bi se razmišljati o njegovom trajnom ukidanju.⁵³ U tom smislu, njegova racionalna upotreba uključuje odgovornost i pripisivost proširenog sastava Saveta bezbednosti, tj. donošenje odluka u Generalnoj skupštini u skladu sa Rezolucijom „Ujedinjeni za mir“ ili na osnovu ekstenzivnog tumačenja člana 11. i člana 24. stav 1. Povelje Ujedinjenih nacija.⁵⁴

Konačno, reforma Saveta bezbednosti trebalo bi da bude sveobuhvatna i da se bavi svim suštinskim pitanjima, uključujući članstvo, regionalnu zastupljenost, dnevni red Saveta, njegove metode rada i proces donošenja odluka, uključujući i korišćenje i ograničavanje prava veta, što bi *in fine*, trebalo da obezbedi najširi moguću konsenzus država članica Ujedinjenih nacija u

Videti: B.A. Wortley, “The Veto and the Security Provisions of the Charter”, *British Yearbook of International Law*, 1946, Vol. 23, pp. 95–110. Tokom diskusije o ovom pitanju u Radnoj grupi, stalne članice Saveta bezbednosti (P5), istakle su da nemaju nameru da se odriču svojih privilegija. Štaviše, veto se po njima pokazao kao korisno sredstvo u postizanju konsenzusa o svim bitnijim pitanjima koja su se našla na dnevnom redu Saveta. Videti: Thomas Bruha, “Security Council”, in Rüdiger Wolfrum (Ed.), *United Nations: Law, Policies and Practice*, CH Beck/Martinus Nijhoff, Munich/Dordrecht, 1995, Vol. 2, p. 1158.

⁵² U skladu s prirodom sistema kolektivne bezbednosti, Savet ima funkciju da ispita svaku situaciju i spor koji može da ugrozi mir i bezbednost, a potom i da pomogne u pronalaženju odgovarajućih rešenja, kao i da preduzme sve potrebne mere na polju prevencije i prinude. Ukoliko bi predložio uvođenje prinudnih mera, onda bi prethodno utvrđivanje ugrožavanja ili narušavanja mira zahtevalo jednoglasnost svih njegovih stalnih članica. Iako se u Povelji izričito ne spominje pravo veta (član 27. st. 3), odredbe o glasanju omogućavaju stalnim članicama da svojim glasanjem spreče donošenje odluke, čak i kod proceduralnih pitanja. Ovaj tzv. *dvostruki veto* omogućava da svaki član Saveta bezbednosti ima pravo da zahteva prethodno izjašnjavanje, da li je stvar u pitanju proceduralne ili suštinske prirode, pri čemu je takva odluka suštinsko pitanje, *per se*. Izuzetak je moguć prema privremenom Pravilniku o proceduri (*Provisional rules of Procedure*), ako predsednik Saveta bezbednosti postavi na dnevni red ovo pitanje u kom slučaju bilo kojih devet članica može doneti pozitivnu odluku. S povećanjem broja članica s jedanaest na petnaest, povećao se i značaj navedenog rešenja, jer je stalnim članicama Saveta bezbednosti bilo znatno teže da nametnu svoju individualnu ili kolektivnu volju „manje-više” vidljivoj većini. Videti: Derek W. Bowet, “The Law of International Institutions”, in: R.A. Falk, S.S. Kim, S.H. Mendlovitz (Eds), London, 1982, p. 30; Juergen Dederling, “The Security Council”, in: Paul Taylor and A.J.R. Groom (Eds), *The United Nations at the Millennium, Continuum*, London, 2000, p. 75.

⁵³ “Egypt Working Paper on behalf of the Movement of Non-Aligned Countries”, UN Doc. A/50/47, Annex VII. “Letter dated 28 July 1999 from the Permanent Representative of the Arab Republic of Egypt in his capacity as Chairman of the Working Group of the Movement of Non-Aligned Countries on the Reform and Restructuring of the Security Council: paragraphs related to the reform of the Security Council which appeared in the final document of the twelfth Conference of Heads of State or Government of Non-Aligned Countries (original paragraphs 64 to 73) held in Durban, South Africa, from 29 August to 3 September 1998”, UN. Doc. A53/47, Annex X.

⁵⁴ GA Res. 377 A (V), 3 November 1950; GA Res. 76/262, 28 April 2022.

skladu sa odredbama o amandiranju Povelje, kao i o doslednom poštovanju i izvršavanju usvojenih odluka i rezolucija Generalne skupštine.⁵⁵

Na ovakav zaključak upućuje i *Pakt za budućnost* koji je donet na redovnom zasedanju Generalne skupštine 2024. godine, a kojim se podržavaju preporuke Međuvladine pregovaračke grupe (IGN) u vezi podnošenje daljih reformskih predloga država članica i profilisanih političkih grupa i revizije već postojećih reformskih modela u cilju razvoja konceptualno konsolidovanog modela zasnovanog na strukturalnom dijalogu i konvergenciji rešenja za postojećih pet klastera reformskih pitanja.⁵⁶ Uz navedeno, ovim strateškim dokumentom Generalna skupština replicira potrebu pravičnog predstavljanja i povećanja broja članova Saveta bezbednosti (bez mogućnosti postizanja konsenzusa o proširenju stalnog članstva). Njime se još insistira i na ispravljanju istorijske nepravde prema Africi i na poboljšanju predstavljanja nedovoljno zastupljenih i nezastupljenih regiona (Azije i Pacifika i Latinske Amerike i Kariba), kao i zemalja u razvoju, malih i srednjih država i međuregionalnih grupa (ostrvskih država u razvoju, arapskih država itd.). *Pakt za budućnost* apostrofira potrebu da Savet bezbednosti bude transparentniji, inkluzivniji, efikasniji, delotvorniji, demokratskiji i odgovorniji, a što konkretno podrazumeva preciznije regulisanje njegovih ovlašćenja u vezi sa očuvanjem mira i bezbednosti, njegovim odnosom sa Generalnom skupštinom i upotrebom prava veta.⁵⁷

REVITALIZACIJA GENERALNE SKUPŠTINE

U prethodnom istorijskom periodu, Generalna skupština ostala je najdemokratskije političko, savetodavno i predstavničko telo svetske organizacije. Zbog činjenice da okuplja delegacije svih država članica Ujedinjenih nacija, koje

⁵⁵ 17th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement Island of Margarita, Bolivarian Republic of Venezuela, *op.cit.*; 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Baku, the Republic of Azerbaijan, *op.cit.*; 19th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, 19–20 Januar 2024, Kampala, Uganda, *op.cit.*

⁵⁶ „Ovaj budući konsolidovani model pružiće konkretnu osnovu za vođenje sledeće faze pregovora, s ciljem da se godine razmatranja pretvore u put ka opipljivim rezultatima. On predstavlja veliki korak u prelasku IGN-a sa teorijske diskusije na praktično i opipljivo angažovanje”. Videti: “Revised Co-Chairs' Elements Paper on Convergences and Divergences on the question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters”, Co-Chairs IGN GA79, United Nations, New York, 2024, pp. 1–15.

⁵⁷ Uz Pakt za budućnost, Generalna skupština usvojila je i Deklaracija o budućim generacijama i Globalni digitalni kompakt. Videti: “Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generation, Summit of the Future Documents, September 2024, UN, New York, 2024, Actions 39-41, Internet: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adoptEd.pdf

imaju jednako pravo glasa u procesu donošenja odluka, Generalna skupština je poprimila oblik stalne diplomatske konferencije. Prilagođavajući svoju strukturu zahtevima vremena, ona je preuzela širu odgovornost u obavljanju propisanih funkcija.⁵⁸ To je naročito bilo primetno nakon pada „gvozdene zavese” kada se nova geopolitička situacija direktno odrazila na njen rad i funkcionisanje. Uz povećanje broja delegacija država članica Ujedinjenih nacija, u centru pažnje tada su se našla i pitanja reforme Generalne skupštine.⁵⁹

Stav Pokreta nesvrstanih prema procesu reformi Generalne skupštine svodi se na poštovanje principa demokratije, transparentnosti i odgovornosti. Revitalizacija ovog glavnog predstavničkog tela svetske organizacije pretpostavljala je prethodno otvorene i inkluzivne konsultacije nesvrstanih zemalja, kao i drugih država članica u okviru šireg procesa reforme Ujedinjenih nacija. Budući da je koheziju između država članica Pokreta nesvrstanih po ovom pitanju bilo teško postići, polazna tačka za pregovore ticala je se regulisanja pitanja unapređenja proceduralnih i radnih metoda Generalne skupštine. Ovo pitanje *per se*, obuhvata pitanja vezana za tumačenje njenih ovlašćenja, koja nisu strogo propisana Poveljom i koja spadaju u delokrug nadležnosti drugih tela svetske organizacije. U tom smislu, Povelja Ujedinjenih nacija govori o opštoj nadležnosti Generalne skupštine, praveći razliku u odnosu na takozvanu „supsidijarnu nadležnost“, koja je proistekla iz prakse Ujedinjenih nacija. Tako, u vezi s održavanjem međunarodnog mira i bezbednosti, Generalna skupština nije mogla davati preporuke povodom spora ili situacije o kojoj odlučuje Savet sve dok on to od nje ne zatraži. Međutim, Generalna skupština je to u praksi činila, ali samo u situacijama kada Savet bezbednosti zbog odsustva saglasnosti stalnih članica nije bio u mogućnosti da se sastane, da raspravlja i da donosi meritorne odluke, tj. kada nije bio u stanju da odgovori svojim primarnim obavezama koje proizlaze iz Povelje. Reč je dakle o slučajevima kada je, zbog blokade rada Saveta bezbednosti (najčešće zbog upotrebe veta), Generalna skupština bila ovlašćena da na zahtev dve trećine država članica ili na osnovu proceduralne odluke Saveta bezbednosti donosi preporuke o preduzimanju kolektivnih mera zbog postojanja ozbiljnih pretnji miru, kršenja mira ili akata agresije.⁶⁰

⁵⁸ Odmah po formiranju Generalne skupštine pojavile su se tendencije za proširenjem njenih ovlašćenja. Tako je, na osnovu Rezolucije 111 (III) iz 1947. godine, Generalna skupština odlučila da oformi tzv. „Malu skupštinu” (*Little Assembly*), kao neku vrstu komiteta zaduženog da deluje u prelaznoj fazi kada Savet bezbednosti nije mogao da obavlja svoje dužnosti zbog oponiranja pojedinih stalnih članica u periodu do redovnog zasedanja. Zbog poznate blokovske konfrontacije, „Mala skupština” prestala je s radom 1949. godine.

⁵⁹ Umesto nekadašnje hladnoratovske podele na Zapad i Istok, u Generalnoj skupštini došlo je do nove podele na Sever i Jug, koju čine koalicije razvijenih zemalja, s jedne, i nerazvijenih i zemalja u razvoju, s druge strane.

⁶⁰ Pomenuto proceduralno pravilo usvojeno je povodom korejske krize 1950. godine, kada je Generalna skupština donela poznatu rezoluciju 377(V) (*Ujedinjeni za mir*), na osnovu koje

Izražavajući veliku zabrinutost zbog slučajeva u praksi gde je Savet bezbednosti bio paralizovan u donošenju odluka koje se tiču njegovih primarnih odgovornosti (na primer, u sprečavanju genocida, zločina protiv čovečnosti, ratnih zločina ili u uspostavljanju prekida vatre između zaraćenih strana), Pokret nesvrstanih podržao je proširenje nadležnosti Generalne skupštine. U tom smislu, Pokret nesvrstanih prvenstveno se rukovodio računicom da će ovo najrepresentativnije telo svetske organizacije postići veći uspeh u prevazilaženju političkih podela i nečinjenja koja su dovela do surove stvarnosti u savremenim međunarodnim odnosima.

S obzirom na brojna i složena pitanja koja su se vremenom našla u nadležnosti Generalne skupštine (oblasti međunarodnog mira, bezbednosti, političke, ekonomske, socijalne, kulturne i obrazovne saradnje, kodifikacije međunarodnog prava, ljudskih prava i sloboda itd.), ovaj organ morao je obrazovati široku mrežu organa i tela koja su mu pomagala u odlučivanju.⁶¹ Mogućnost vođenja rasprava o širokom dijapazonu pitanja uz disperziju ovlašćenja na više organizacionih nivoa, vremenom je dovelo do utiska da je Generalna skupština prerasla u jedno glomazno i nefunkcionalno telo koje nije u stanju da se usredsredi na najozbiljnije probleme današnjeg sveta. Pomenutom utisku doprinelo je i usvajanje ogromnog broja pravno neobavezujućih rezolucija i deklaracija koje su u velikoj meri dovele do opadanja autoriteta Generalne skupštine. U prethodnom periodu, ugled Generalne skupštine bio je ozbiljno narušen preopterećenim dnevnim redom, dugotrajnim i suvislim debatama, usporenim procedurama koje su neretko vodile usvajanju „već viđenih“ i „recikliranih“ rezolucija, bez adekvatnih mehanizma za njihovo sprovođenje.⁶²

je ustanovljeno pravilo da Generalna skupština može sazvati „hitno specijalno zasedanje“ u roku od 24 sata od prijema zahteva upućenog Generalnom sekretaru. Rezolucija nije dirala u ovlašćenja Saveta bezbednosti koji je i dalje ostao primarno odgovoran za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti. Videti: Richard L. Jackson, *The Non-Aligned, the UN and the Superpowers*, New York, Preager Publishers, 1983, p. 135.

⁶¹ Generalna skupština formirala je mrežu od šest glavnih komiteta koji su joj pomagali u rešavanju pitanja razoružanja i međunarodne bezbednosti, ekonomskih i finansijskih pitanja, socijalnih, humanitarnih i kulturnih pitanja, političkih pitanja koja su uključivala pitanje dekolonizacije, administrativnih i budžetskih pitanja, kao i pravnih pitanja. Pored glavnih, Generalna skupština je formirala i stalne komitete za administrativna i budžetska pitanja i za pitanja doprinosa država članica, potom i komitete za proceduralna pitanja u koje spadaju predsedništvo ili generalni komitet i verifikacioni komitet. Uz komitete, Generalna skupština je osnovala i druga pomoćna *ad hoc* tela i specijalne organe na osnovu zaključenih višestranih međunarodnih ugovora.

⁶² S pravom primećuje prof. Račić da su „davno prošla vremena kada je Generalna skupština usvajala rezolucije od takvog značaja kao što je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u skladu sa Poveljom i Definicija agresije“. Videti: Obrad Račić, *Ujedinjene nacije između moći i prava*, Službeni glasnik, Beograd, 2010, str. 95.

Reformske tendencije u Generalnoj skupštini otud su bile povezane sa pitanjem legitimiteta svetske organizacije. Pitanje samo po sebi nije novo i datira od 1949. godine. Naime, još tada su Ujedinjene nacije „svesne sve većeg trajanja zasedanja Generalne skupštine i rastuće tendencije ka produženim debatama“, osnovale Specijalni komitet za metode i procedure Generalne skupštine. No, taj korak je po svemu bio bezuspešan, pa je tokom 1952. godine, formiran je Specijalni komitet za mere, koji je imao zadatak da proceni mogućnost vremenskog ograničenja redovnih zasedanja Generalne skupštine. U novembru 1970. godine, Generalna skupština formirala je mnoštvo komiteta, *inter alia*, i Specijalni komitet za racionalizaciju postupka i organizaciju njenog rada. U svrhu davanja jedne koherentne vizije koja bi mogla doprineti reformi Ujedinjenih nacija u posthladnoratovskom periodu, Generalna skupština osnovala je pet radnih grupa 1992. godine. U avgustu naredne godine, osnovala je i Otvorenu radnu grupu za revitalizaciju rada Generalne skupštine.⁶³ Na zasedanju 1995. godine, Generalna skupština je oformila Radnu grupu na visokom nivou radi postizanja konsenzusa za jačanje kapaciteta svetske organizacije.⁶⁴ Pokret nesvrstanih podržao je rad ove Grupe, naglašavajući da njene aktivnosti ne bi trebalo da oslabe razvojne aktivnosti sistema Ujedinjenih nacija i da se njene nadležnosti ne bi trebalo preklapati sa nadležnostima postojećih radnih grupa. U tom smislu, Pokret nesvrstanih istakao je da će aktivno učestvovati u pregovorima sa jedinstvenim stavom, delujući preko Koordinacionog biroa, koji će razmatrati izveštaje i predloge koje podnose različita tela, uključujući nevladine organizacije, u vezi sa reformom Ujedinjenih nacija. Tokom 1997. godine, pod okriljem Generalne skupštine pokrenuta je i inicijativa da se u raspravi o reformi svetske organizacije angažuje i civilno društvo. Kada je tokom jubilarnog 55. samita 2000. godine, pitanje reformi svetske organizacije istaknuto kao jedno od „milenijumskih ciljeva“, Generalni sekretar je, radi restauracije prestiža i vitalnosti Generalne skupštine preporučio osnivanje „Narodne milenijumske skupštine“ kao nevladinog foruma koji treba da deluje u saradnji s Generalnom skupštinom na prevazilaženju svih budućih međunarodnih izazova.⁶⁵ Na kasnijim sesijama, u kontinuitetu je ponavljana potreba za jačanjem uloge i ovlašćenja Generalne skupštine u svrhu poboljšanja efikasnosti i metoda njenog rada.

Pokret nesvrstanih takođe je u kontinuitetu isticao važnost revitalizacije Generalne skupštine. U tom smislu formirao je posebnu Radnu grupu koja je koordinirala zajednička pitanja od interesa za ceo Pokret.⁶⁶ U izveštaju: „U većoj slobodi: Ka razvoju, sigurnosti i ljudskim pravima za sve“, od 21. marta

⁶³ GA Res. 47/233, 17 August 1993.

⁶⁴ GA Res. 49/252, 14 September 1995. Radna grupa okončala je mandat u julu 1997. godine.

⁶⁵ UN Doc. A/52/850.

⁶⁶ 13th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Kuala Lumpur, Malaysia, *op.cit.*

2005. godine, Generalni sekretar Kofi Anan, predložio je korake ka usvajanju reformskog paketa koji bi vodio osnaženju i revitalizaciji Generalne skupštine.⁶⁷ On je podvukao značaj usklađivanja rada Generalne skupštine u svrhu povećanja njenog autoriteta. Anan je preporučio strukturalne i funkcionalne promene komiteta Generalne skupštine, jačanje autoriteta predsednika, osnaženje uloge civilnog društva i izmenu dnevnog reda. Iako je izveštaj o reformi Generalnog sekretara bio daleko od sveobuhvatnog, izveštaj je i predstavljao važan korak ka reafirmaciji uloge i mesta Generalne skupštine u sistemu Ujedinjenih nacija.⁶⁸

Tokom redovnog zasedanja Generalne skupštine u septembru 2005. godine, osnovan je *Ad hoc* radna grupa za revitalizaciju rada Generalne skupštine čiji je mandat bio da „identifikuje načine za dalje jačanje uloge, autoriteta, efikasnosti i delotvornosti Generalne skupštine“.⁶⁹ Nakon toga, na godišnjim zasedanjima Generalne skupštine, Pokret nesvrstanih podstakao je interaktivne diskusije o aktuelnim pitanjima od značaja za međunarodnu zajednicu. U 2008. godini, ponovo je osnovana *Ad hoc* radna grupa za revitalizaciju Generalne skupštine, ovaj put sa mandatom da „identifikuje dodatne načine za poboljšanje uloge, autoriteta, efikasnosti i delotvornosti Generalne skupštine“.⁷⁰ *Ad hoc* Radna grupa preporučila je da se predsednik Generalne skupštine uključi u interaktivnu debatu o revitalizaciji autoriteta i uloge ovog organa. U septembru 2010. godine, Generalna skupština usvojila je rezoluciju kojom je reafirmisala sve svoje prethodne odluke koje su se odnosile na revitalizaciju njenog rada. Ujedno je odlučila i da oformi novu *ad hoc* Radnu grupu koja bi bila otvorena prema svim državama članicama.⁷¹ Tokom 2012. godine, ova Radna grupa održala je više tematskih sednica na kojima je raspravljano o pitanjima vezanim za ojačavanje kapaciteta Generalne skupštine prema drugim glavnim organima Ujedinjenih nacija i grupama van sistema svetske organizacije, radnim metodima, implementaciji usvojenih rezolucija i agendi, te drugim praktičnim i tehničkim pitanjima vezanim za revitalizaciju njenog rada.⁷² Tokom 67.

⁶⁷ “In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all”, *op.cit.*

⁶⁸ U izveštaju Kofija Anana: „U većoj slobodi: Ka razvoju, sigurnosti i ljudskim pravima za sve“, od 21. marta 2005. godine, sugeriše se usvajanje integrisanog predloga Panela izabranih stručnjaka (*High Level Panel on Threats, Challenges and Change*), koji je, nešto pre, u izveštaju: „Jedan mnogo sigurniji svet: Naša podeljena odgovornost“ (*A More Secure World: Our Shared Responsibility*), od 2. decembra 2004. godine, u sklopu sprovođenja institucionalnih reformi svetske organizacije *inter alia*, predložio uspostavljanje Saveta za ljudska prava koji bi zamenio često kritikovanu Komisiju za ljudska prava. Taj predlog bio je kasnije usvojen Rezolucijom Generalne skupštine 60/251 od 15. marta 2006. godine.

⁶⁹ GA Res. 59/313, 15 September 2005.

⁷⁰ GA Res. 62/276, 15 September 2008.

⁷¹ GA Res. 64/301, 13 September 2010.

⁷² Center for UN Reform Education, Internet: <http://www.centerforunreform.org/?q=node/34> 20/11/2013

zasedanja 2012. godine, pokretnuto je nekoliko zanimljivih interaktivnih debata o širokom spektru pitanja poput uloge međunarodnog krivičnog pravosuđa u procesu pomirenja, globalnoj ekonomiji, mirnom rešavanju sukoba u Africi, održivom razvoju i klimatskim promenama, kulturi i razvoju, preduzetništvu i o nejednakosti u svetu. U 2013. godini, uoči održavanja 68. zasedanja, predsednik Generalne skupštine podsetio je države članice svetske organizacije da se kompleksni izazovi s kojima se svet danas suočava ne mogu rešavati izolovano i da svaka država ima odgovornost za sprovođenje reformi Ujedinjenih nacija. Insistirajući na većim ovlašćenjima Generalne skupštine, na sastanku Radne grupe Generalni sekretar je podsetio da je Generalna skupština formirana 1945. godine da bi služila kao moralna svest međunarodne zajednice. Generalna skupština je stvorena kao demokratski skup prava svih nacija - velikih i malih, razvijenih i u razvoju kako bi živele u miru, bezbednosti i napretku. Međutim, proteklih decenija velika obećanja osnivača Ujedinjenih nacija, prema Generalnom sekretaru, nisu ispunjena u potpunosti, te sve više zemalja smatra da je efikasnija, transparentnija i sveobuhvatnija Generalna skupština imperativ 21. veka. Istovremeno sa iznetim stavom predsednika Generalne skupštine, odlučeno je da se na 68. zasedanju ponovo formira *Ad hoc* radna grupa koja bi se pozabavila sa četiri grupe pitanja koja se odnose na ulogu i odgovornost Generalne skupštine, njen odnos prema drugim glavnim organima Ujedinjenih nacija i regionalnim organizacijama, potom tehničkim i operativnim pitanjima poput metoda rada Generalne skupštine, pitanjima sprovođenja rezolucija i racionalizacije dnevnog reda, pitanjima koja se odnose na ulogu Generalne skupštine u izboru Generalnog sekretara i drugih administrativnih organa u sistemu svetske organizacije, kao i pitanjima funkcionisanja kancelarije predsednika Generalne skupštine, njegovog odnosa sa Sekretarijatom i načinima poboljšavanja institucionalnog pamćenja kancelarije. Na narednim zasedanjima Generalne skupštine (naročito na 75. i 76. zasedanju održanim 2020. i 2021. godine), ponovljen je pomenuti tematski fokus Radne grupe s tim što je Generalna skupština odlučila da se o pitanjima njene revitalizacije razmatra svake druge godine počev od 77. zasedanja koje je održano 2022. godine.

U Deklaraciji o obeležavanju sedamdeset pete godišnjice Ujedinjenih nacija, šefovi država i vlada obavezali su se da će nastaviti rad na revitalizaciji Generalne skupštine.⁷³ Oni su u tom pogledu od Generalnog sekretara zatražili da podnese izveštaj sa odgovarajućim preporukama, što je ovaj i učinio podnoseći izveštaj pod nazivom: „Naša zajednička agenda“.⁷⁴ U njemu je Generalni sekretar izneo svoje preporuke u vezi ojačavanja multilateralnog sistema „usidrenog u okviru Ujedinjenih nacija“. Efikasan multilateralizam prema njegovom viđenju zavisi od efikasnih Ujedinjenih nacija, sposobnih da

⁷³ GA Res. 75/1, 28 September 2020.

⁷⁴ “Our Common Agenda”, Report of the General Secretary, UN, New York, 2021.

se prilagode globalnim izazovima, a istovremeno i ispunjavanju ciljeva i principa Povelje.“ To *per se*, pretpostavlja dodatne napore država članica da ožive rad Generalne skupštine i pojednostave njene metode rada (rezolucije, zahteve za izveštavanje i odbore). Generalni sekretar preporučio je državama da ojačaju nedelju Skupštine na visokom nivou, koristeći je kao priliku za donošenje odluka i preuzimanje obaveza na nivou šefova država i vlada. Pre toga, po njegovom mišljenju bilo bi celishodno da se države uključe u široke i tematske konsultacije.

U septembru 2024. godine, na 79. zasedanju Generalne skupštine (tzv. *Samit budućnosti*), šefovi država ili vlada, uključujući i one iz Pokreta nesvrstanih, povelili su ozbiljnu debatu i doneli su važne odluke o tome šta treba da budu prioriteta Ujedinjenih nacija u narednom periodu. Najvažniji među njima jeste *Pakt za budućnost* koji predstavlja stratešku osnovu za buduće aktivnosti država članica u okviru svetske organizacije. U njemu se predlažu mere za rešavanje različitih svetskih problema kao što su održivi razvoj, međunarodni mir i bezbednost, naučna, tehnološka i digitalna saradnja, mladi i buduće generacije i transformacija sistema globalnog upravljanja, a istovremeno se potvrđuje i centralna uloga Generalne skupštine kao glavnog organa u kreiranju svetske politike i u rešavanju evoluirajućih globalnih izazova. Naročito se apostrofira potreba da proces izbora i imenovanja Generalnog sekretara bude vođen principima zasluga, transparentnosti i inkluzivnosti, uz dužno poštovanje rodne ravnopravnosti.⁷⁵

U vezi sa napred navedenim činjenicama, proizilazi da proces reformi Ujedinjenih nacija nije završen. Razlog za to proizilazi iz nedostatka političke volje njenih država članica (uključujući i one koje pripadaju Pokretu nesvrstanih), da se predložene reforme završe. Promene u međunarodnim odnosima dovele su do nove geopolitičke podele između država i umesto nekadašnje podele na Zapad i Istok, danas postoji podela na različite interesne grupe unutar Globalnog Severa i Globalnog Juga koje čine koalicije razvijenih zemalja s jedne strane, i nerazvijenih i zemalja u razvoju s druge strane (među njima i zemalja okupljenih oko političke platforme Jug-Jug i grupe G77, kojoj pripadaju i članice Pokreta nesvrstanih, zatim niz zemalja u tranziciji kojima pripadaju zemlje EU iz istočne Evrope, ali i drugih zemalja iz profilisanih subregionalnih grupa). Na kraju valja zaključiti da nedostatak konsenzusa o revitalizaciji Generalne skupštine onemogućava efikasno rešavanje međunarodnih problema, a time značajno otežava efikasno i racionalno održavanje mira i bezbednosti u svetu.⁷⁶

⁷⁵ “Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generation, *op.cit.*, Action 42.

⁷⁶ Duško Dimitrijević, „Reforme Ujedinjenih nacija – Generalna skupština, Ekonomski i socijalni savet i administrativni aparat”, u: Dragoljub Todić i Marko Novaković (Urs.), *Savremeni međunarodno-pravni poredak i evropske integracije Srbije*, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2014, str. 23–44.

JAČANJE EKONOMSKO-SOCIJALNOG SAVETA

Od samog početka delovanja unutar sistema Ujedinjenih nacija, pored očuvanja međunarodnog mira i bezbednosti, što je među njegovim primarnim obavezama i ciljevima, Pokret nesvrstanih isticao je i dužnost jačanja međunarodne saradnje radi postizanja globalnog ekonomskog razvoja i socijalnog napretka.⁷⁷ Ostvarivanje ovih obaveza bilo je prema njegovom mišljenju preduslov za ostvarivanje miroljubivih i prijateljskih odnosa između naroda i država, a zatim i za realizaciju svih ostalih ciljeva koji proizilaze iz Povelje Ujedinjenih nacija. Zbog složenosti pitanja razvoja, Pokret nesvrstanih smatrao je ona ne moraju biti odvojena, već da se mogu razmatrati na integralan način u okviru glavne dimenzije razvoja u Generalnoj skupštini i Ekonomskom i socijalnom savetu.⁷⁸ U tom smislu, Pokret nesvrstanih insistirao je na restrukturiranju i revitalizaciji Ujedinjenih nacija u ekonomskoj i socijalnoj sferi kako bi Ujedinjene nacije mogle na efikasan način da odgovore na postojeće izazove. Glavni problem u tom kontekstu bila je dilema zemalja u razvoju, jer uprkos ekstremnim naporima miliona ljudi, njihov položaj se nije značajno poboljšao, već je vremenom stagnirao i pretio kolapsom u nekim ključnim oblastima. Stoga se smatralo neophodnim ubrzati proces reformi sistema Ujedinjenih nacija kako bi njegov mehanizmi, pre svega onaj koji je obuhvaćen Ekonomskim i socijalnim savetom mogao da odgovori na rastuće potrebe zemalja Trećeg sveta.

U razmatranju ovog pitanja, valja se najpre podsetiti da Ujedinjene nacije deluju u skladu sa ciljevima utvrđenim u Poglavlju IX Povelje, koji se odnose, između ostalog, na unapređenje međunarodne ekonomske i socijalne saradnje kroz povećanje životnog standarda, punog zaposlenja i uslova za ekonomski i socijalni napredak, rešavanje međunarodnih ekonomskih, socijalnih, zdravstvenih i srodnih problema, unapređenja međunarodne kulturne i prosvetne saradnje i poštovanje i uvažavanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Radi stvaranja uslova stabilnosti i prosperiteta neophodnih za mirne i prijateljske odnose između država, Ujedinjene nacije poverile su sprovođenje ovih ciljeva, prvenstveno Generalnoj skupštini i pod njenim pokroviteljstvom - Ekonomskom i socijalnom savetu, koji ima ovlašćenja utvrđena u Poglavlju X Povelje. Kao jedno od glavnih tela Ujedinjenih nacija, Ekonomski i socijalni savet ima mogućnost da proučava i priprema izveštaje o međunarodnim ekonomskim, socijalnim, kulturnim, obrazovnim, zdravstvenim i srodnim pitanjima. Savet takođe ima mogućnost da daje određene preporuke Generalnoj skupštini, državama članicama i zainteresovanim specijalizovanim agencijama.

⁷⁷ Hennie Strydom, "The Non-Aligned Movement and the Reform of International Relations", *op.cit.*, p. 37.

⁷⁸ Bojana Tadić, *Nesvrstanost i dileme nesvrstanosti*, Izdavački centar Komunist, 1982; Branislav Milinković, *Nesvrstanost u poshladnoratovskoj eri*, *op.cit.*

Može sazivati međunarodne konferencije i pripremati nacрте konvencija za podnošenje Generalnoj skupštini. Takođe, Ekonomski i socijalni savet može zaključivati sporazume sa specijalizovanim agencijama kojima se detaljnije regulišu pitanja povezivanja agencija sa svetskom organizacijom. Takođe može pružati usluge državama članicama i specijalizovanim agencijama i zaključivati konsultantske sporazume sa zainteresovanim organizacijama. Ekonomskom i socijalnom savetu u radu pomaže devet funkcionalnih komisija za različite oblasti (statistika, šumarstvo, prevencija i krivično pravosuđe, borba protiv narkotika, društveni razvoj, nauka i tehnologija, održivi razvoj, prava žena, stanovništvo itd.). Na regionalnom nivou, Savetu pomaže pet komisija, i to: Ekonomska komisija za Afriku (sa sedištem u Adis Abebi), Ekonomska i socijalna komisija za Aziju i Pacifik (sa sedištem u Bangkoku), Ekonomska komisija za Evropu (sa sedištem u Ženevi), Ekonomska komisija za Latinsku Ameriku i Karibe (sa sedištem u Santijagu de Čileu) i Ekonomska i socijalna komisija za Zapadnu Aziju (sa sedištem u Bejrutu). U slučajevima kada se ukaže potreba, Ekonomskom i socijalnom savetu pomažu i drugi organi poput stalnih komiteta (Komitet za program i koordinaciju, Komitet za nevladine organizacije i Komitet za pregovore s međuvladinim agencijama), i ekspertska tela (za pitanja geografskih imena, javnu administraciju, međunarodnu fiskalnu saradnju, prevoz opasnih materija, ekonomska, socijalna i kulturna prava, za domorodačka pitanja i dr.).⁷⁹

Od početka rada ovog organa Ujedinjenih nacija bilo je više predloga za njegovom strukturalnom reformom. Tako je stupanjem na snagu Povelje 24. oktobra 1945. godine, u Ekonomskom i socijalnom savetu bilo 18 članova koje je birala Generalna skupština. Sa povećanjem broja članica svetske organizacije, dat je predlog za reformu sastava ovog organa. Rezolucijom Generalne skupštine 1991B (18) od 17. decembra 1963. godine, ovaj predlog bio je usvojen tako što je izmenjen član 61. Povelje i što je povećan broj članova Ekonomskog i socijalnog saveta na 27. Sledeći reformski amandman na član 61. Povelje usledio je na osnovu Rezolucije Generalne skupštine 2847 (XXVI) od 20. decembra 1971. godine, kada je broj članova povećan na 54. S obzirom da je svaki član Ekonomskog i socijalnog saveta imao po jednog svog predstavnika u Savetu, a da je svaki od njih imao po jedan glas, novim reformskim rešenjem koje je stupilo na snagu 24. septembra 1973. godine, predstavljanje Pokreta nesvrstanih trebalo je da bude nešto pravičnije jer je 14 članova predstavljalo Afriku, 10 članova – Ameriku i Karibe, 13 članova - Zapadnu Evropu i ostale države i 6 članova – Istočnu Evropu.⁸⁰

Međutim, iako su se članovi Saveta birali na bazi geografske zastupljenosti, a odluke u Savetu su se donosile većinom glasova članova koji su prisutni i koji

⁷⁹ *Basic Facts about the United Nations*, UN Department of Public Information, New York, 2011, p. 14.

⁸⁰ Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 507.

glasaju, usvojeni reformski predlozi zbog prisutnog političkog oportuniteta, nisu se u svemu pokazali dovoljno pravednim. Stoga je Generalna skupština ubrzo usvojila Rezoluciju 32/197 od 20. decembra 1975. godine, ne bi li funkcionisanje Ekonomskog i socijalnog saveta učinila nešto efektivnijim i efikasnijim. Naime, pozivajući se na ranije izglasane rezolucije o ustanovljavanju „Novog ekonomskog poretka” (NIEO) i Povelji o ekonomskim pravima i dužnostima država, Generalna skupština je, na predlog *ad hoc* Komiteta za restrukturiranje ekonomskog i socijalnog sektora Ujedinjenih nacija, predložila strateške prioritete za buduće funkcionisanje Saveta u ekonomskoj i socijalnoj sferi.⁸¹

Prioriteti su obuhvatali koordinaciju rada Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta, kao i poboljšanje efikasnosti čitavog sistema Ujedinjenih nacija u oblasti međunarodne ekonomske saradnje.⁸² Krajem osamdesetih godina 20. veka dolazi do novog razlaza između grupe razvijenih i zemalja u razvoju. Tako je Grupa 77 podnela više nacrti rezolucija Generalnoj skupštini u kojima se predlaže uvođenje univerzalnog članstva u Ekonomskom i socijalnom savetu. Usled protivljenja grupe razvijenih zemalja (posebno stalnih članica Saveta bezbednosti), nacrti rezolucija nisu prošli proceduru glasanja. Posledično, tokom 50. zasedanja Generalne skupštine održane 1996. godine, usvojena je Rezolucija 50/227 u kojoj su izneti novi zahtevi za osnaženjem Ekonomskog i socijalnog saveta. Radi daljeg restrukturiranja i revitalizacije sistema Ujedinjenih nacija, Generalna skupština preporučila je da Ekonomski i socijalni savet nastavi da jača svoju ulogu kao centralni mehanizam za koordinaciju aktivnosti svetske organizacije i njenih specijalizovanih agencija i kao organ nadležan za nadgledanje pomoćnih organa i funkcionalnih tela. Takođe je preporučila i da Savet nastavi s koordinacijom aktivnosti u vezi s realizacijom rezultata ostvarenih na najvažnijim međunarodnim konferencijama iz ekonomske i socijalne oblasti. U kasnijem periodu ovim preporukama se pridružila još jedna koja se odnosi na preuzimanje uloge u oblasti globalnog ekonomskog upravljanja.⁸³

⁸¹ “Declaration and the Programme of Action on the Establishment of a New International Economic Order”, GA Res. 3201 (S-VI) and GA Res. 3202 (S-VI), 1 May 1974; “Charter of Economic Rights and Duties of States”, GA Res. 3281 (XXIX), 12 December 1974; Milan Bulajić, *Međunarodno pravo ekonomskog razvoja*. Beograd, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, 1980, str. 68-82.

⁸² Edward C. Luck, “Reforming the United Nations: Lessons from a History in Progress,” *Occasional Papers Series*, Academic Council on the United Nations System, 2003.

⁸³ “Globalization and Non-Aligned Movement an Economic Agenda for Action”, Document for the XIII NAM Summit Kuala Lumpur, Malaysia 20-25 February 2003, Internet: http://ris.org.in/images/RIS_images/pdf/Executive%20Summary%20of%20%20XIII%20NAM%20Summit.pdf. Nakon usvajanja pomenute rezolucije ECOSOC je koordinirao akcije po pitanju rešavanja globalnih zdravstvenih (UNAIDS) i finansijskih problema (održavanjem redovnih godišnjih sastanaka sa predstavnicima Svetske banke i MMF-a), kao i problema vezanih za globalno ekonomsko upravljanje (održavanjem sastanaka sa predstavnicima STO i UNCTAD-a).

Drugi krug važnih reformi Ekonomskog i socijalnog saveta pokrenut je tokom 57. zasedanja Generalne skupštine 2003. godine, kada je *ad hoc* Radna grupa podnela predlog rezolucije o koordiniranom i integrisanom sprovođenju i praćenju konferencija Ujedinjenih nacija. Generalna skupština usvojila je predlog i donela je Rezoluciju 57/270B kojom je Ekonomskom i socijalnom savetu i njegovim pomoćnim organima (pre svih, funkcionalno-tehničkim i regionalnim komisijama), a potom i organima, fondovima i programima koje je osnovala i kojima je poverila ulogu sprovođenja i praćenja ostvarenih rezultata u upravljanju razvojnim procesom svetske organizacije.⁸⁴ Uprkos napretku postignutom devedesetih godina 20 veka, efikasnost i efektivnost Ekonomskog i socijalnog saveta nije bio zadovoljavajuća, pa se u zaključcima završnog dokumenta jubilarnog samita Generalne skupštine iz 2005. godine, u paragrafu 155. i 156. pominje potreba daljeg jačanja Ekonomskog i socijalnog saveta, kao i adaptacija njegovih funkcionalnih nadležnosti u svrhu ispunjavanja zacrtanih „ciljeva razvoja“.⁸⁵

U nastavku samita Generalna skupština usvojila je više rezolucija među kojima je, možda, najvažnija Rezolucija 61/16 od 20. novembra 2006. godine.⁸⁶ Ovom Rezolucijom koja je podržana od članica Pokreta nesvrstanih, Generalna skupština je potvrdila potrebu za ispunjavanjem obaveza preuzetih iz Agende za razvoj,⁸⁷ uključujući i ciljeve razvoja sadržane u Milenijumskoj deklaraciji Ujedinjenih nacija iz 2000. godine, Monterejskog konsenzusa Međunarodne konferencije o finansiranju razvoja i Plana implementacije Svetskog samita o održivom razvoju (tzv. *Johanezburskog plana implementacije*), a potom i iz Sporazuma o saradnji u ekonomskoj, socijalnoj i srodnim oblastima postignutog na Svetskom samitu 2005. godine.⁸⁸ Rezolucijom se nalaže Savetu

⁸⁴ “Integrated and Coordinated Implementation of and Followup to the Outcomes of the major United Nations Conferences and Summits in the Economic and Social Fields”, GA Res. 57/270 B, 3 July 2003.

⁸⁵ U završnom dokumentu jubilarnog samita iz 2005. godine naglašava se da Savet treba da preuzme ulogu promotera globalnog dijaloga u ekonomskoj, socijalnoj i humanitarnoj sferi, kao i u oblasti zaštite životne sredine. U tom smislu Savet treba da posluži i kao kvalitativna platforma na visokom nivou koja bi omogućila veće angažovanje država članica, finansijskih institucija, privatnog sektora i civilnog društva u unapređenju međunarodnih razvojnih ciljeva. U okviru načina sprovođenja razvojnih ciljeva pominje se i mogućnost da Savet bude organizator visokih foruma za saradnju i razvoj čime bi se na jasan način premostio jaz između normativnog i operativnog funkcionisanja sistema Ujedinjenih nacija. Takođe, u završnom dokumentu naglašava se i potreba za praćenjem ostvarenih rezultata sa međunarodnih konferencija, zatim pregled izveštaja na godišnjim ministarskim savetovanjima i unapređenje rada funkcionalno-tehničkih komisija, regionalnih komisija i drugih organa, fondova i programa Ujedinjenih nacija. Videti: “World Summit Outcome Document”, A/RES/60/1.

⁸⁶ “Strengthening of the Economic and Social Council”, GA Res. 61/16, 20 November 2006.

⁸⁷ GA Res. 31/240, 15 October 1997.

⁸⁸ 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, Baku, the Republic of Azerbaijan, *op.cit.*

da svake druge godine održava forum za saradnju i razvoj i da prati trendove i ostvarni napredak na ovom planu, odnosno da prati regulisanje pitanja kvaliteta i kvantiteta pomoći, te da daje smernice o praktičnim merama i političkim opcijama o tome kako da se poboljša koherentnost i delotvornost njegovog rada. Rezolucijom je još planirano da se prvi godišnji ministarski pregled izveštaja o učinjenom napretku, kao i forum za saradnju i razvoj održi u julu 2007. godine u Ženevi (posle čega bi se forumi održavali u Njujorku).⁸⁹ Odmah nakon usvajanja pomenute Rezolucije, Savet je doneo odluku E/2006/274 od 15. decembra 2006. godine, kojom su pruženi dodatni modaliteti njegovog uključivanja u pripremu navedenih skupova.⁹⁰ Tim povodom, Savet se posebno osvrnuo na: „Ulogu sistema Ujedinjenih nacija u promovisanju punog i produktivnog zapošljavanja i pristojnog posla za sve“. Nakon pomenutog perioda Ekonomski i socijalni savet bio je tema konsultacija o sveobuhvatnoj reformi sistema Ujedinjenih nacija. Na tim konsultacijama razmatrana je mogućnost usvajanja nove rezolucije koja bi elaborirala raniji napredak učinjen Rezolucijom Generalne skupštine br. 61/16 i odlukom E/2006/206 od 10. februara 2006. godine, koje su se odnosile na usklađivanje njegovih radnih metoda.⁹¹

Izbijanjem svetske ekonomske krize 2008. godine, težište ekonomskih problema prebačeno je u nadležnost grupe G 20.⁹² Toj situaciji doprineo je i stav nekih zemalja u razvoju da se globalni ekonomski problemi ubuduće rešavaju van sistema Ujedinjenih nacija, što je dodatno pokrenulo pitanja o ulozi svetske organizacije u globalizovanom sistemu upravljanja svetom. Na konferenciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija posvećenoj finansijskim i ekonomskim krizama održanoj u julu 2009. godine, elaborirana je uloga Ekonomskog i socijalnog saveta. Države članice uključujući i članice Pokreta nesvrstanih složile su se da je potrebno podržati koordiniranu odgovornost za razvoj sistema Ujedinjenih nacija primenom usvojenih dokumenta kako bi se

⁸⁹ Rezolucijom je omoučeno da Savet saziva povremene sastanke u vezi s hunamitarnim pitanjima. Istovremeno, rezolucijom je poslata jasna poruka Komisiji za izgradnju mira u pogledu praktičnih iskustava koje je Savet stekao u oblasti postkonfliktne izgradnje mira.

⁹⁰ “Follow-up to the implementation of General Assembly Resolution 61/16 on the strengthening of the Economic and Social Council”, ECOSOC Decision 2006/274, 15 December 2006.

⁹¹ “Adapting the work of the Economic and Social Council”, ECOSOC Decision E/2006/206, 10 February 2006.

⁹² Pokret nesvrstanih uspostavio je saradnju sa Grupom G20, koja okuplja 19 visoko razvijenih industrijskih zemalja uključujući Evropsku i Afričku uniju, koje zajednički rade na usaglašavanju ekonomskih i finansijskih politika razvijenih i manje razvijenih zemalja, kao i na rešavanju globalnih ekonomskih i socijalnih problema. Videti: Duško Dimitrijević, „Ka pravednijem svetskom ekonomskom poretku – od ideje do realizacije“, u: Jelena Perović Vujačić (Ur.), *Međunarodni pravni odnosi i pravda*, Kopaonička škola prirodnog prava Slobodan Perović, Beograd, 2023, Vol. 36, br. 3, str. 391–415.

pomogao konsezzus povodom sprovođenja politika koje se odnose na svetsku ekonomsku i finansijsku krizu i njihov uticaj na globalni razvoj. Na konferenciji je od Ekonomskog i socijalnog saveta zatraženo da uputi preporuke Generalnoj skupštini u skladu sa odredbama Deklaracije iz Dohe donete 2. decembra 2008. godine, a povodom ojačavanja procesa finansiranja razvoja. Takođe, od Saveta se tražilo da ispita mogućnost osnaženja institucionalnih aranžmana radi promocije međunarodne saradnje u oblasti fiskalne politike, kao i u oblasti saradnje s međunarodnim finansijskim institucijama. Generalna skupština je nakon toga usvojila Rezoluciju 63/303 od 13. jula 2009. godine, kojom je preporučeno osnivanje *ad hoc* Panela eksperata koji bi analizirao i pružio tehničke ekspertize o prevazilaženju svetske ekonomske i finansijske krize.

Uticaj globalne ekonomske krize očigledno je doveo do marginalizacije Ekonomskog i socijalnog saveta. On je postao sve više forum za diskusiju o Razvojnoj agendi i Milenijumskim ciljevima razvoja između zemalja Globalnog Juga, koje se nisu pridružile razvijenim zemljama Globalnog Severa i koje se zalažu za rešavanje najvažnijih svetskih ekonomskih pitanja van institucionalnog okvira Ujedinjenih nacija. Ovoj situaciji dodatno su doprinela određena ograničenja koja proizilaze iz strukture svetske ekonomije, promenjenih interesa zemalja u razvoju i još uvek prisutnih ideoloških trvenja između država članica svetske organizacije. Da bi povratio svoj autoritet kao glavno telo Ujedinjenih nacija za promociju međunarodne ekonomske saradnje, Ekonomski i socijalni savet morao je povesti otvorene diskusije sa drugim telima svetske organizacije, međunarodnim finansijskim institucijama i Svetskom trgovinskom organizacijom, ali i konsolidovati mehanizme za razmatranje izveštaja o sprovođenju razvojnih ciljeva održivog razvoja.⁹³ U tome je dobio podršku Generalne skupštine koja je Rezolucijama 68/1 od 20. septembra 2013., 72/203 od 20. decembra 2017., 72/305 od 23 jula 2018., i 75/290A od 25. juna 2021. godine, ojačala ulogu Ekonomskog i socijalnog saveta u identifikovanju novih globalnih izazova, promociji inovacija i postizanju uravnotežene integracije tri stuba održivog razvoja - ekonomskog, socijalnog i ekološkog.⁹⁴ Ova podrška bila je od velikog značaja i za saradnju uspostavljenu između Saveta i Visokog političkog foruma za održivi razvoj (*High-Level Political Forum on Sustainable Development* – HLPF), formiranog Rezolucijom 66/288 od 27. jula 2012. godine, po usvajanju završnog

⁹³ B.S. Chimni, "ECOSOC and International Economic Institutions", in: Ralph Wilde (Ed.), *United Nations Reform Through Practice*, Report of the International Law Association Study Group on United Nations Reform, 2011, pp. 48–54.

⁹⁴ Duško Dimitrijević, "Universal Organization of the United Nations and the World Order", in: Duško Dimitrijević, Toni Mileski (Eds), *International Organizations – Serbia and Contemporary World*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2022, pp. 91–144.

dokumentu Konferencije Ujedinjenih nacija o održivom razvoju (Rio+20), „Budućnost koju želimo“.⁹⁵

Kao respektabilan faktor Globalnog Juga i predstavnik interesa Trećeg sveta u Ujedinjenim nacijama, i Pokret nesvrstanih imao je svoju ulogu u ojačavanju Ekonomskog i socijalnog saveta. On je uložio velike napore u rešavanju ključnih svetskih ekonomskih pitanja ostajući dosledan u sprovođenju ciljeva i ideja proklamovanih u Deklaraciji o osnivanju NIEO i Povelji o ekonomskim pravima i dužnostima država koje po njemu predstavljaju preduslov za razvoj demokratskog poretka i vladavinu prava. Pokret je ostao posvećen razmatranju različitih socijalnih pitanja i podsticanju pregovora između razvijenih i nerazvijenih zemalja u oblastima koje je smatrao veoma osjetljivim, a koje je trebalo na neki način regulisati kako bi se transformisao postojeći međunarodni ekonomski poredak. Za ojačavanje Ekonomskog i socijalnog saveta, Pokret je preporučio unapređenje multilateralne ekonomske saradnje, uz usvajanje različitih razvojnih strategija. Počev od Osmog samita u Harareu – 1986, Devetog samita u Beogradu – 1989, Desetog samita u Džakarti – 1992, Jedanaestog samita u Kartaheni – 1995, Dvanaestog samita u Durbanu – 1998, Trinaestog samita u Kuala Lumpuru – 2003, Četrnaestog samita u Havani – 2006, Petnaestog samita u Šarm el Šeiku - 2009, Šesnaestog samita u Teheranu – 2012, Sedamnaestog samita u Porlamaru – 2016, do Osamnaestog samita u Bakuu – 2019 i Devetnaestog samita u Kampali – 2024. godine, Pokret nesvrstanih često je razmatrao konkretna ekonomska i socijalna pitanja, uz davanje određenih preporuka i smernica.⁹⁶ Na primer, Pokret se bavio pitanjima u vezi sa suverenitetom nad prirodnim resursima, transnacionalnim korporacijama, industrijalizacijom, osiguranjem, finansijama, monetarnim pitanjima, regulisanjem spoljnog duga, međunarodnom trgovinom i robom, transportom, hranom i poljoprivredom, energetikom, telekomunikacijama, tercijarnim aktivnostima, zdravstvom, naukom, tehnologijom i obrazovanjem, standardizacijom, međunarodnim pravom mora, ekonomskim statusom određenih zemalja i regiona (najmanje razvijenih zemalja, zemalja u razvoju

⁹⁵ Visoki politički forum zadužen je da pod okriljem Ekonomskog i socijalnog saveta i Generalne skupštine preuzme leadersku ulogu u koordinaciji i kataliziranju politika održivog razvoja na pravcima Jug-Jug i Sever-Jug. U tom smislu on je ostvario izvesne pomake u tzv. „triangularnoj saradnji“ koja podrazumeva saradnju između dve ili više država članica sa Ujedinjenim nacijama, gde jedna država prenosi svoje znanje i resurse drugoj, uz podršku svetske organizacije. Pomenuta vrsta saradnje predstavlja oblik partnerstva sa fokusom na održivi razvoj, gde zemlje u razvoju dobijaju podršku od svojih tradicionalnih donatora, ali i od strane drugih zemalja u razvoju, sve u cilju povezivanja i koordinacije sa Ujedinjenim nacijama.

⁹⁶ Konkretno se to očitivalo u mnogobrojnim deklaracijama i akcionim programima usmerenim na ostvarenje ciljeva ekonomskog i društvenog razvoja. Videti: Duško Dimitrijević, “The Non Aligned Movement and Reform Tendencies in the United Nations”, in D. Dimitrijević, J. Čavoški (Eds), Institute of international politics and economics, Belgrade, 2021, pp. 429–462.

bez izlaza na more i malih ostrvskih zemalja u razvoju, zemalja sa srednjim i niskim prihodima), ljudskim pravima, socijalnom i demografskom politikom, razoružanjem, suzbijanjem međunarodnog kriminala, zaštitom životne sredine i klimatskim promenama, kao i drugim važnim pitanjima kojima je povećan njegov uticaj u obezbeđivanju uravnotežene integracije ekonomskih, socijalnih i ekoloških stubova održivog razvoja kojima se bavi i Ekonomski i socijalni savet u svom univerzalnom programu reformi za postizanje ciljeva održivog razvoja (SDG's), predviđenih Agendom 2030.⁹⁷

ZAKLJUČAK

Studija o ulozi Pokreta nesvrstanih u reformi Ujedinjenih nacija pruža opšte informacije o genezi predloga za reformu glavnih organa svetske organizacije - Saveta bezbednosti, Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta. Ovi predlozi generisani su u okviru završnih izveštaja Samita Pokreta nesvrstanih, a zatim i u izveštajima radnih grupa i drugih pomoćnih tela koje je osnovala Generalna skupština. Neki konstruktivni i konkretni predlozi o procesima reformi koji su došli od bivših Generalnih sekretara Ujedinjenih nacija, takođe su razmotreni i revidirani sa novim predlozima država članica, različitih međunarodnih organizacija i politički profilisanih grupa. Niz predloženih modela za reformu glavnih organa svetske organizacije ukazuje na činjenicu da se proces reformi razvija paralelno sa mnogo suptilnijim procesom promena u savremenim međunarodnim odnosima. Diskusija o reformi Saveta bezbednosti, Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta stoga je ozbiljnija i sofisticiranija nego što to u prvi mah izgleda.

U tom pogledu, Pokret nesvrstanih, ponovo postaje važan faktor u naporima međunarodne zajednice da izgradi pravedniji i demokratskiji međunarodni poredak. Nastao kao antiteza politici sile i blokovskoj podeli sveta, Pokret nesvrstanih imao je značajnu ulogu u okviru sistema Ujedinjenih nacija, aktivno učestvujući u raspravi o opštim pitanjima društvenog napretka vezanih

⁹⁷ Rezolucijom 70/1 Generalne skupštine iz 2015. godine, formulisano je 17 mogućih ciljeva koji se odnose na svet bez gladi, siromaštva, dobrog zdravstva i obrazovanja, svet jednakih i rodno ravnopravnih, svet dostojanstvenog rada i ekonomskog rasta sa dostupnom i obnovljivom energijom, sa industrijom, inovacijama i infrastrukturuom, odgovornom proizvodnjom i potrošnjom, održivim gradovima i zajednicama, svet koji garantuje život na zemlji i pod vodom, svet usmeren protiv klimatskih promena, svet miroljubivih društava i snažnim institucijama, jednom rečju – svet partnerskih odnosa. Videti: “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”, GA res. 70/1, 25 September 2015; 19th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement, 19–20 Januar 2024, Kampala, Uganda, *op.cit.*; Uloga Ekonomskog i socijalnog saveta u unapređenju ciljeva održivog razvoja odvija se kroz Visoki politički forum i Forum za praćenje finansiranja održivog razvoja. Videti: Jelica Gordanić, *Ujedinjene nacije, uspon i pad jedne ideje*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2025, str. 122.

za rešavanje ključnih ekonomskih i društvenih problema kao što su siromaštvo, pandemije, prirodne katastrofe, zagađenje životne sredine, nuklearno razoružanje, migracije, terorizam, međunarodni kriminal i međudržavni i unutrašnji sukobi. Kao jedna od progresivnih i demokratskih političkih snaga koja je bila spremna da se zajedno sa drugim političkim snagama bori u rešavanju ovih problema, Pokret nesvrstanih bio je duboko angažovan u afirmaciji zaštite osnovnih ljudskih prava i fundamentalnih sloboda generalno povezanih sa poštovanjem ljudskog dostojanstva, jednakosti, tolerancije i socijalne pravde. U tom smislu, bez obzira na to što u Pokretu nesvrstanih ne učestvuju samo njegovi punopravni članovi, već i druge države i međunarodni akteri koji izražavaju jednake ili slične interese sa interesima Pokreta, i bez obzira na činjenicu što postoje razlike između njegovih država članica u pogledu društveno-političkih i ekonomskih sistema, Pokret nesvrstanih u širini društveno-istorijskog procesa koji ga otelotvoruje, ostaje vođen solidarnošću i zajedničkim interesima u postizanju društvenog napretka i poboljšanju opštih uslova života što, uostalom, određuje pravce njegovog istorijskog razvoja i delovanja sve do današnjih dana. Otud ne treba da čudi da pored Ujedinjenih nacija, Pokret nesvrstanih predstavlja jedini kohezivni politički faktor koji je pozvan da poveća efikasnost svog spoljašnjeg delovanja, kao i efikasnost svog unutrašnjeg funkcionisanja u postizanju svetskog mira i rešavanju najvažnijih političkih, ekonomskih, društvenih i humanitarnih problema sveta.

Iako se, zbog nasleđenih odnosa u svetu oličenih u nepomirljivim težnjama razvijenih i nerazvijenih zemalja i neusklađenim interesima velikih sila Pokret nesvrstanih udaljio od svojih izvornih ideja, to ne znači da Pokret nije ostao posvećen svojim izvornim ciljevima i principima. Jezgro njegove filozofije ostalo je trajno, a principi koji čine osnovu njegove političke doktrine ostali su nepromenjeni. U novim uslovima sazrela je ideja da se ispunjenje ciljeva i principa Pokreta nesvrstanih može postići isključivo kroz kolektivnu strategiju svih njegovih država članica. S obzirom na to da države članica Pokreta nesvrstanih čine skoro dve trećine članstva Ujedinjenih nacija, jasno je da se ova strategija može sprovesti ne samo implementacijom nove ideološke paradigme o multilateralnim međunarodnim odnosima, već i reformom glavnih organa Ujedinjenih nacija u realizaciji zajedničkih ciljeva i principa. Pri tome, naponi Pokreta nesvrstanih da se Ujedinjene nacije reformišu, predstavlja veliku političku investiciju koja zahteva i njegovu konceptualnu transformaciju i metodološko prilagođavanje u skladu sa mogućim strukturnim i funkcionalnim promenama glavnih organa svetske organizacije. Za Pokret nesvrstanih, Ujedinjene nacije, sa svojim glavnim organima, ostaju najprikladniji međunarodni forum za očuvanje mira i bezbednosti i za postizanje ciljeva globalnog upravljanja i održivog razvoja. Samo kroz sistem Ujedinjenih nacija, Pokret nesvrstanih može uticati na formiranje novog međunarodnog poretka zasnovanog na pravu i pravdi, kao i na drugim vodećim ciljevima i

principima aktivne miroljubive koegzistencije među narodima i državama. Odlučnost Pokreta nesvrstanih da igra vitalnu ulogu u oživljavanju, rekonstrukciji i demokratizaciji svetske organizacije govori u prilog prihvatanja univerzalnih vrednosti sadržanih u ciljevima i principima Povelje Ujedinjenih nacija. Konačno, uprkos činjenici da postoje izvesna neslaganja oko reforme Ujedinjenih nacija i među samim nesvrstanim državama, Ujedinjene nacije za sve njih ostaju značajan faktor u međunarodnim odnosima i mesto gde se njihove potrebe i stavovi mogu artikulirati kao potrebe i stavovi „globalne većine”, što upravo personifikuje i sam Pokret nesvrstanih.

EIGHTY YEARS OF THE UNITED NATIONS AND THE NON-ALIGNED MOVEMENT

ABSTRACT

From eighty years of historical experience, it can be concluded that the United Nations has come a long way in development. Since its establishment in 1945, this universal international organization has not changed significantly, although the number of its members has almost quadrupled. However, the world order was changing drastically, experiencing more ups and downs. That is why the United Nations had to adapt its polymorphic power structure to the demands of the times. Along the way, they stimulated the creation and development of the Non-Aligned Movement. For non-aligned countries, the United Nations represented a unique and universal political forum in which they could develop their activities and realize their interests. The world organization provided the non-aligned with an opportunity to assert their politics, which was the antithesis of the bloc's power politics. The non-aligned countries' expression of solidarity with the interests of Third World countries, which had similar historical experiences with colonialism and economic and social backwardness, led to the merging of different political identities. In this sense, the United Nations played a catalytic role, because it enabled the convergence of countries that gained independence and freedom from the yoke of former colonial powers in the process of decolonization. Acting under the auspices of the world organization, non-aligned countries were actively involved in solving the most important global problems. In this way, the United Nations became their significant stronghold, an irreplaceable system for the realization of their goals and principles, and an important instrument for justifying their real strength in international relations. All this should not be surprising, because the basic goals and principles of non-alignment were in accordance with the goals and principles contained in the Charter of the United Nations. As the fundamental legal basis for international relations from the end of World War II to the present day, the United Nations Charter enabled the gradual implementation of the specific goals and principles of the Non-Aligned Movement. The ability of the Non-Aligned to acquaint the world with their policy of active peaceful coexistence through the United Nations system

indicated the democratic basis of the world organization. Membership in the United Nations had a positive effect on the cohesion of non-aligned countries, developing awareness of solidarity and unity in solving significant international problems. The active participation of the non-aligned in the United Nations grew along with the increase in membership of the world organization. With an impressive and numerically superior voting power, the Non-Aligned Movement practically influenced the course of development of contemporary international relations. Consequently, its contribution to the reform of the United Nations, especially its three main organs - the Security Council, the General Assembly and the Economic and Social Council - was also important. From the study that follows, it will be shown that this contribution to some extent influenced the reorganization and strengthening of the United Nations system itself.

Key words: Non-Aligned Movement, reform of the United Nations, main bodies, tendencies

REFERENCE

1. "A More Secure World: Our Shared Responsibility", *Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, UN Doc. A/59/565, 2 December 2004.
2. "Adapting the work of the Economic and Social Council", ECOSOC Decision E/2006/206, 10 February 2006.
3. "An Agenda for Development", *Report of the Secretary-General*, UN Doc. A/48/935, 6 May 1994.
4. "An Agenda for Peace Preventive diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping", *Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992*, UN Doc. A/47/277 – S/24111, 17 June 1992.
5. "Charter of Economic Rights and Duties of States", GA Res. 3281 (XXIX), 12 December 1974.
6. Avramov, Smilja, „Proširenje Saveta bezbednosti i Ekonomskog i socijalnog saveta UN”, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 1965, br. 2–3, str. 186.
7. Bartoš, Milan, „Povelja OUN i dužnost aktivne koegzistencije”, *Međunarodna politika*, 1955, str. 126–128.
8. *Basic Facts about the United Nations*, UN Department of Public Information, New York, 2011.
9. Bedjaoui, Mohammed, „Non-alignement et Droit international”, *Recueil des Cours*, 1976/III, Vol. 151, La Haye, 1978.

10. Blagović, Božica, „Idejne osnove miroljubive aktivne koegzistencije”, u: *Nesvrstanost, osnovi jedne doktrine međunarodne politike*. Radnička štampa, Beograd, 1973.
11. Blokker, Niels, „Is the Authorization Authorized ? Powers and Practice of the UN Security Council to Authorize the Use of Force by ‘Coalitions of the Able and Wiling’”, *European Journal of International Law*, 2000, Vol. 11, No. 3, pp. 541-563.
12. Bogetić, Dragan, *Nesvrstanost kroz istoriju*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2019.
13. Bowet, Derek W., „The Law of International Institutions”, in: R.A. Falk, S.S. Kim, S.H. Mendlovitz (Eds), London, 1982.
14. Bowet, Derek, „The Impact of Security Council Decisions on Dispute settlement Procedures”, *European Journal of International Law*, 1994, Vol. 5, p. 92.
15. Bruha, Thomas, “Security Council”, in Rüdiger Wolfrum (ed.), *United Nations: Law, Policies and Practice*, CH Beck/Martinus Nijhoff, Munich/Dordrecht, 1995, Vol. 2, p. 1158.
16. Bulajić, Milan, *Međunarodno pravo ekonomskog razvoja*. Beograd, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, 1980.
17. Center for UN Reform Education, Internet: <http://www.centerforunreform.org/?q=node/34> 20/11/2013
18. Chimni, B.S., “ECOSOC and International Economic Institutions”, in: Ralph Wilde (Ed.), *United Nations Reform Through Practice*, Report of the International Law Association Study Group on United Nations Reform, 2011.
19. Čavoški, Jovan, *Non-Alligned Movement Summits: A History*, Bloomsburuy Academic, Longon/New York/Oxford/New Delhi/Sydney, 2022.
20. Damian Lakićević, Ana, „Izgledi za obnavljanje saradnje Srbije sa Pokretom nesvrstanosti”, *Međunarodni problemi*, 2009, LXI(4), p. 497.
21. Dederling, Juergen, “The Security Council”, in: Paul Taylor and A.J.R. Groom (Eds), *The United Nations at the Millennium, Continuum*, London, 2000.
22. “Declaration and the Programme of Action on the Establisment of a New International Economic Order”, GA Res. 3201 (S-VI) and GA Res. 3202 (S-VI), 1 May 1974.
23. Denni, Stefania, *The United Nations Security Council reform: Evolutions and future scenarios of the organization*, Thesis, Libera Universita’ Internazionale Degli Studi Sociali, Roma, 2019.
24. Dimić, Ljubodrag, “Towards the Belgrade conference, Yugoslavia and the beginnings of the Non-Aligned Movement”, in: Nada Pantelić, Dušan

- Jončić (eds), *The First Conference of Heads of State or Government of Non-Aligned Countries, Belgrade 1961*, Archives of Yugoslavia., The Ministry for Foreign Affairs of the Republic of Serbia, Belgrade, 2011.
25. Dimitrijević, Duško, "The Struggle for a New International Economic Order", *Revista Política Internacional*, 2023, Vol. 5, No. 3, pp. 6–21
 26. Dimitrijević, Duško, "Universal Organization of the United Nations and the World Order", in: Duško Dimitrijević, Toni Mileski (Eds), *International Organizations - Serbia and Contemporary World*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2022.
 27. Dimitrijević, Duško, „Funkcionalna reorganizacija Saveta bezbednosti”, *Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo*, Beograd, 2008, str. 251–272.
 28. Dimitrijević, Duško, „Ka pravednijem svetskom ekonomskom poretku - od ideje do realizacije”, u: Jelena Perović Vujačić (Ur.), *Međunarodni pravni odnosi i pravda*, Kopaonička škola prirodnog prava Slobodan Perović, Beograd, 2023, Vol. 36, br. 3, str. 391–415.
 29. Dimitrijević, Duško, „Modeli reorganizacije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija”, *Pravni život*, 2007, tom V, br. 13, str. 935–958.
 30. Dimitrijević, Duško, „Reforma kolektivne bezbednosti Ujedinjenih nacija”, *Međunarodna politika*, 2005-2006, br. 1120–1121.
 31. Dimitrijević, Duško, „Reforme Ujedinjenih nacija – Generalna skupština, Ekonomski i socijalni savet i administrativni aparat”, u: Dragoljub Todić i Marko Novaković (Urs.), *Savremeni međunarodno-pravni poredak i evropske integracije Srbije*, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2014.
 32. Dimitrijević, Duško, *Međunarodnopravno regulisanje teritorije država*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008.
 33. Dimitrijević, Duško, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009.
 34. Dimitrijević, Duško, "The Non Aligned Movement and Reform Tendencies in the United Nations", in: D. Dimitrijević, J. Čavoški (Eds), Institute of international politics and economics, Belgrade, 2021.
 35. Dimitrijević, Duško, "The role of the People's Republic Of China in the United Nations", in: Aleksandar Mitić, Katarina Zakić (Eds), *Harvesting the winds of change: China and the global actors*, Institute of International Politics and Economics, Institute for European Studies, Chinese Academy of Social Sciences Belgrade, 2024, Vol. 2.
 36. Dupuy, Pierre Maria, "Constitutional Dimension of the Charter of the United Nations Revisited" *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 1997, Vol. 1, pp. 33, etc.

37. "Egypt Working Paper on behalf of the Movement of Non-Aligned Countries", UN Doc. A/50/47, Annex VII.
38. Fassbender, Bardo, "UN Reform and Collective Security The Report of the 'UN High-level Panel on Threats, Challenges and Change", *Global Issue Papers*, 2005, Vol. 17, pp. 14, etc.
39. Final document. (1961). 1st Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement. Belgrade, Serbia 6 September 1961, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/1st_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1961.pdf
40. Final document. (1964). 2nd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Cairo, Egypt 10 September 1964, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/2nd_Summit_FD_Cairo_Declaration_1964.pdf
41. Final document. (1970). 3rd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Lusaka, Zambia 8 – 10 September 1970, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/3rd_Summit_FD_Lusaka_Declaration_1970.pdf
42. Final document. (1973). 4th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Algiers, Algeria 5 – 9 September 1973, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/4th_Summit_FD_Algers_Declaration_1973_Whole.pdf
43. Final document. (1976). 5th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Colombo, Sri Lanka 16 – 19 August 1976, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/5th_Summit_FD_Sri_Lanka_Declaration_1976_Whole.pdf
44. Final document. (1979). 6th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Havana, Cuba 3 – 9 September 1979, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/6th_Summit_FD_Havana_Declaration_1979_Whole.pdf
45. Final document. (1983). 7th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement New Delhi, India 7 – 12 March 1983, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/7th_Summit_FD_New_Delhi_Declaration_1983_Whole.pdf
46. Final document. (1986). 8th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Harare, Zimbabwe 1 – 6 September 1986, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/8th_Summit_FD_Harare_Declaration_1986_Whole.pdf
47. Final document. (1989). 9th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Belgrade, Serbia 4–7 September 1989, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/9th_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1989_Whole.pdf

48. Final document. (1992). 10th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Jakarta, Indonesia 1–6 September 1992, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/10th_Summit_FD_Jakarta_Declaration_1992_Whole.pdf
49. Final document. (1995). 11th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Cartagena, Colombia 18–20 October 1995, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/11th_Summit_FD_Cartagena_Declaration_1995_Whole.pdf
50. Final document. (1998). 12th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Durban, South Africa 29 August – 3 September 1998, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/12th_Summit_FD_Durban_Declaration_1998.pdf
51. Final document. (2003). 13th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Kuala Lumpur, Malaysia 24–25 February 2003, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/13th_Summit_of_the_Non-Aligned_Movement_-_Final_Document_Whole.pdf
52. Final document. (2006). 14th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Havana, Cuba 11 – 16 September 2006, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/14NAMSummit-Havana-Compiled.pdf
53. Final document. (2009). 15th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Sharm el-Sheikh, Egypt 11 – 16 July 2009, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/15Summit-Final-Compiled.pdf
54. Final document. (2012). 16th Summit of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement Tehran, Islamic Republic of Iran 26–31 August 2012, retrieved from: [http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument\(NAM2012-Doc.1-Rev.2\).pdf](http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument(NAM2012-Doc.1-Rev.2).pdf)
55. Final document. (2016). 17th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement Island of Margarita, Bolivarian Republic of Venezuela 17–18 September 2016, retrieved from: http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/XVII-NAM-Summit-Final-Outcome-Document-ENG.pdf
56. Final document. (2019). 18th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement. Baku, the Republic of Azerbaijan, 25 - 26 October 2019, retrieved from: https://www.unidir.org/sites/default/files/2020-10/2019_NAM%20Summit%20final%20doc.pdf
57. “Follow-up to the implementation of General Assembly Resolution 61/16 on the strengthening of the Economic and Social Council”, ECOSOC Decision 2006/274, 15 December 2006.

58. "Globalization and Non-Aligned Movement an Economic Agenda for Action", Document for the XIII NAM Summit Kuala Lumpur, Malaysia 20–25 February 2003, Internet: http://ris.org.in/images/RIS_images/pdf/Executive%20Summary%20of%20%20XIII%20NAM%20Summit.pdf.
59. Gordanić, Jelica, *Ujedinjene nacije, uspon i pad jedne ideje*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2025.
60. "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all", Report of Secretary General, UN Doc. A/59/2005, 21 March 2005.
61. "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all", *Report of Secretary General*, UN Doc. A/59/2005, 21 March 2005.
62. "Integrated and Coordinated Implementation of and Followup to the Outcomes of the major United Nations Conferences and Summits in the Economic and Social Fields", GA Res. 57/270 B, 3 July 2003.
63. Jackson, Richard L., *The Non-Aligned, the UN and the Superpowers*, New York, Praeger Publishers, 1983.
64. Jansen, J.C., Osterhammel, J., *Decolonization: A Short History*, University Press, Princeton, 2017.
65. Jha, Sanjay Kumar, *International Politics in the Third World*, Anmol Publications, New Delhi, 1994.
66. Jovanović, Jadranka, „Sastav Saveta bezbednosti i problemi izbora nestalnih članova: Neka jugoslovenska iskustva”, *Međunarodni problemi*, 1989, br. 2-3, str. 217.
67. Komatina, Miljan, "Policy and Movement of Non-Alignment and the United Nations", *Review of International Affairs*, 1980, Vol.5, pp. 11, etc.
68. Kreća, Milenko, *Međunarodno javno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
69. Latino, Agostina, "United Nations Security Council: Reform (Im)Possible?", *Bratislava Law Review*, 2025, Vol. 9. No. 1, p. 219.
70. Luck, Edward C., "Reforming the United Nations: Lessons from a History in Progress," *Occasional Papers Series*, Academic Council on the United Nations System, 2003.
71. "Letter dated 28 July 1999 from the Permanent Representative of the Arab Republic of Egypt in his capacity as Chairman of the Working Group of the Movement of Non- Aligned Countries on the Reform and Restructuring of the Security Council: paragraphs related to the reform of the Security Council which appeared in the final document of the twelfth Conference of Heads of State or Government of Non- Aligned Countries (original paragraphs 64 to 73) held in Durban, South Africa, from 29 August to 3 September 1998", UN. Doc. A53/47, Annex X.

72. Martini, Elisabetta, *UN Security Council Reform: Current Developments*, Instituto Affari Internazionali, Roma, 2009.
73. Mates, Leo, *Koegzistencija*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
74. Mates, Leo, *Nesvrstanost, teorija i savremena praksa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1970.
75. Mikhailtchenko, Maria, "Reform of the Security Council and its implications for Global Peace and Security", *Journal of Military and Strategic Studies*, 2004, Vol. 7, No. 1, pp. 2, etc.
76. Milinković, Branislav, *Nesvrstanost u poshladnoratovskoj eri*, Beograd, Međunarodna politika, Službeni list, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Institut ekonomskih nauka, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996.
77. Müller, Joachim M., *Reforming the United Nations: New Initiatives and Past Efforts*, Kluwer Law International, The Hague, 1997, Vol. I.
78. "Non-Aligned Movement", NAM Centre for Human Rights and Cultural Diversity, Internet: <https://namchrcd.ir/portal/viewpage/16254>
79. "Our Common Agenda", Report of the General Secretary, UN, New York, 2021.
80. "Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generation, Summit of the Future Documents, September 2024, UN, New York, 2024, Actions 39–41, Internet: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf
81. "Pact for the Future: Reform of UN Security Council?", Global Policy Watch, *Fact Sheet* 6, May 2024, p. 5.
82. Petković, Ranko, *Teorijski pojmovi nesvrstanosti*. Rad, Beograd, 1974.
83. "Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and Related Matters", UN General Assembly Doc. A/49/965, 18 September 1995.
84. "Question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters", 15 September 2008, Resolutions and decisions adopted by the General Assembly during its 62nd session. Volume 3, Decisions, 23 December 2007-15 September 2008 - A/62/49(Vol. III) – 2008, pp. 106-107 (GAOR, 63rd sess., Suppl. no. 49).
85. Račić, Obrad, *Ujedinjene nacije između moći i prava*, Službeni glasnik, Beograd, 2010, str. 95.
86. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Supplement No. 47 (A/49/47).

87. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fiftieth Session, Supplement No. 47 (A/50/47/Rev.1).
88. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-first Session, Supplement No. 47 and corrigendum (A/51/47 and Corr.1).
89. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-second Session, Supplement No. 47 (A/52/47).
90. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-third Session, Supplement No. 47 (A/53/47).
91. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-fourth Session, Supplement No. 47 (A/54/47).
92. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Forty-ninth Session, Fifty-fifth Session, Supplement No. 47 (A/55/47).
93. Reports of the Open-ended Working Group on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council and other Matters related to the Security Council, Fifty-sixth Session, Supplement No. 47 (A/56/47).
94. "Revised Co-Chairs' Elements Paper on Convergences and Divergences on the question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters", Co-Chairs IGN GA79, United Nations, New York, 2024.
95. "Strengthening of the Economic and Social Council", GA Res. 61/16, 20 November 2006.
96. Stojanović, Radoslav, "The Emergence of the Non-Aligned Movement: A View from Belgrade", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 1981, 13(3), pp. 443–450.
97. Strydom, Hennie, "The Non-Aligned Movement and the Reform of International Relations", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2007, Vol. 11, No.1, pp. 1–46.

98. "Supplement to an Agenda for Peace", UN Doc. A/50/60 - S/1995/1, 3 January 1995.
99. Šahović, Milan „Šezdeseta godišnjica u znaku reforme Ujedinjenih nacija”, *Međunarodna politika*, 2005, br. 1118-1119.
100. Šahović, Milan, "Le role de la Charte des Nations Unies dans le development du Droit International en Avenir", *Thesaurus Acroasium*, 1998, Vol. 27, pp. 239, etc.
101. Tadić, Bojana, *Nesvrstanost i dileme nesvrstanosti*, Izdavački centar Komunist, 1982.
102. Tadić, Bojana, *Nesvrstanost u teoriji i praksi međunarodnih odnosa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1976.
103. "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development", GA res. 70/1, 25 September 2015.
104. "United Nations Millennium Declaration", GA Res. 55/2, 8 September 2000.
105. Winkelmann, Ingo, "Bringing the Security Council into a New Era, Recent Developments in the Discussion on the Reform of the Security Council", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 1997, vol, 1, pp. 35–90.
106. "World Summit Outcome Document", UN Doc. A/RES/60/1.
107. Wortley, B.A., "The Veto and the Security Provisions of the Charter", *British Yearbook of International Law*, 1946, Vol. 23, pp. 95–110.